

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Uluslararası Düşünce Kuruluşları Gözüyle

Rapor Serisi

Sosyal
İnovasyon
Ajansı

Bu rapor KOSAM tarafından
özel olarak hazırlanmıştır.
www.kosam.org

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Uluslararası Düşünce Kuruluşları Gözüyle

Rapor Serisi

Bu rapor KOSAM tarafından
özel olarak hazırlanmıştır.
www.kosam.org

Uluslararası Düşünce Kuruluşları Gözüyle
Rapor Serisi

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Konya Büyükşehir Belediyesi
Kültür Yayınları
Yayın No: 529

ISBN:978-605-389-689-0
E-ISBN: 978-605-389-690-6

Şubat- 2024

Editörler

Dr. Ahmet ÇELİK
Koray GÜÇLÜ

Baskı Öncesi Hazırlık

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	8
1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TARİHSEL ARKA PLANI	16
3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN ÜÇ UNSURUNUN DÜŞÜNCE KURULUŞLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ	22
3.1. Çevresel Sürdürülebilirlik	22
3.2. Ekonomik Sürdürülebilirlik	32
3.3. Toplumsal Sürdürülebilirlik	43
4. DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA DAİR POLİTİKA ÖNERİLERİ	47
5. SONUÇ	64

YÖNETİCİ ÖZETİ

Nasıl bir gelecekle karşı karşıyayız? Gelecek nesillere nasıl bir dünya bırakacağız? Bu sorular, insanların yaşamlarını yerel olarak etkileyen birçok sorunun, aslında küresel kökenlere sahip olduğu bir dünyada kritik önem taşımaktadır. Küresel sorunlar dünya vatandaşları olarak hayatımızın her alanında mevcuttur. Ekonomimizi, çevremizi, yeteneklerimizi ve küresel iş birliklerine dair karar verme süreçlerimizi etkiler. Günümüzde iklim değişikliği, çevre kirliliği, yeşil alanların azalması, doğal kaynakların aşırı kullanımı ve hızlı nüfus artışı birçok canlı türünü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakıyor. Öte yandan dünya nüfusunun %10'u aşırı yoksullukla mücadele ederken, her 9 kişiden biri açlık sorunu yaşamaktadır. Dünyanın farklı yerlerindeki birçok insan ayrımcılığa maruz kalmakta, toplumdaki hizmet ve fırsatlardan eşit bir şekilde yararlanmamaktadır. Tüm toplumlarda yansımalarını bulabileceğimiz bu sorunlar, dünyanın karşı karşıya olduğu küresel sorunların yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır. Üstelik, çoğu insan kaynaklı olan bu sorunların bir kısmı, Covid-19 salgını ve Ukrayna- Rusya Savaşı gibi krizlerle daha da derinleşmektedir.

Öte yandan küresel sorunlarla mücadele konusunda gereken çabanın sarf edilmemesi, söz konusu sorunları geleceğe taşıyacaktır. Bu noktada, küresel sorunlara yönelik çözümlerle beraber mevcut kaynakların muhafaza edilmesi açısından sürdürülebilirlik, gezegenimizi geçmiştin mirası değil **geleceğin emaneti** olarak görmemizi sağlayacaktır.

Sürdürülebilirlik ve **sürdürülebilir kalkınma** kavramları farklı yorumlara açık olsa da temelde karşı karşıya kaldığımız çevresel, sosyal ve ekonomik sınırlamaların farkındalığına karşı, farklı ve genellikle rekabet eden ihtiyaçları dengelemeyi hedefleyen kalkınma yaklaşımıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın önemi, gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeden, şimdiki nesillerin ihtiyaçlarını karşılamaıdır. Başka bir ifadeyle, yarının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, bugünün kaynaklarını doğru ve verimli şekilde kullanmayı ifade etmektedir. Çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, iklim değişikliğiyle mücadele, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sosyal kapsayıcılık ve uzun vadeli ekonomik büyümeyi teşvik eden sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesi, herkes için dengeli ve müreffeh bir gelecek imkânı ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte **sürdürülebilir** kalkınma; kavramlar, kapasite, operasyonel faaliyetlerin geliştirilmesi, eylem planlarının uygulanabilmesi için finansmanın izlenmesi gibi küresel eylemleri içermektedir. Bu eylemler hükümet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, çok sayıda uluslararası kuruluş ve düşünce kuruluşlarının iş birliği ile gerçekleşmektedir. Bugün, dünyanın karşı karşıya olduğu ekonomik, çevresel ve sosyal zorluklarla ilgili çözüm önerileri sunan düşünce kuruluşları, aynı zamanda araştırmacılar ile karar vericiler arasında arabuluculuk yapmaları nedeniyle önemli politik aktörler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bu **raporun odak noktası, düşünce kuruluşlarının sürdürülebilirliği dair bakış açılarının analiz edilmesidir.**

Bu kapsamda raporda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma tanımlarının yanı sıra, sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel evrimi incelenmiştir. Daha sonra, sürdürülebilirliğin ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutları farklı coğrafyalardaki düşünce kuruluşları üzerinden değerlendirilmiştir. Son olarak düşünce kuruluşlarının sürdürülebilirliğe dair politika önerileriyle rapor tamamlanmıştır. Sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik her türlü girişim, gezegenimizin geleceği için son derece önemlidir: “**B planımız yok, çünkü B gezegeni yok**”.

Bu rapor KOSAM tarafından
özel olarak hazırlanmıştır.
www.kosam.org

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sürdürülebilir kalkınma, özellikle akademik alanda ve iş dünyasında kullanımı son zamanlarda yaygınlaşmış, popüler bir kavram olarak ifade edilmektedir. İlk olarak 1987 yılında Dünya Ekonomik Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından tanımlanan sürdürülebilir kalkınma; gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden, günümüz ihtiyaçlarının karşılansını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle sürdürülebilir kalkınma ile, bugünkü ve gelecekteki yaşam kalitesinin korunmasının yanı sıra yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Bu tanım, gezegenimizin geleceği hakkında küresel bir perspektif geliştirilmesine katkı sağlamış ve böylelikle ulusal ve uluslararası kurumların politika belgelerinin temel unsuru haline gelmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramında, sürdürülmesi gerekenin ne olduğu ve sürdürülebilirliği neyin oluşturduğu soruları gündeme gelmektedir. Söz konusu sorulara kapsamlı olarak iki açıdan cevap verilebilir;

- İlk olarak, sürdürülmesi gereken şey faydadır. Başka bir deyişle, gelecek nesillerin faydası azalmamalıdır. Gelecek, faydası ve yaşam kalitesi açısından en azından günümüzdeki kadar iyi olmalıdır. Söz konusu faydalar arasında insan ve doğa arasındaki dengenin kurulması, fırsat eşitliği sağlanması, kaynakların verimli kullanımı, ekonomik gelişmenin sürdürülmesi, çevresel etkinin azaltılması ve atık yönetiminin geliştirilmesi yer almaktadır.
- İkinci olarak fiziksel verimin devamlılığı sağlanmalıdır. Yani ekosistemin sağladığı biyofiziksel kaynaklara erişim, şimdi olduğu gibi, gelecekte de sürdürülmelidir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın, fayda ve verim ekseninde gelecek nesilleri kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

Bununla birlikte **sürdürülebilirlik** kavramı, etimolojik olarak Latince kökenli “subtenir” kelimesinden türemiştir ve “korumak” ya da “aşağıdan desteklemek” anlamına gelmektedir. Oxford İngilizce Sözlüğü sürdürülebilirliği, belirli bir oranda veya seviyede tutulabilme olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla bir şeyi korumak ve sürdürmekle ilgili olan sürdürülebilirlik, çevresel, toplumsal ve ekonomik konuların entegrasyonunu ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesini içermektedir.

Literatürde, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının tanımı hakkında bir belirsizlik olduğunu ve bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığını söylemek mümkündür. 2013 yılında yayınlanan bir çalışmada, 253 bilimsel araştırma incelendikten sonra %91,3'ünün başlıklarında sürdürülebilirlik kavramı olduğu, ancak tanımının sağlanmadığı tespit edilmiştir.¹ Bu doğrultuda, Tablo 1'de sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının literatürdeki tanımları özetlenmiştir:

Yazarlar/ Kurumlar	Yıl	Tanım
World Commission on Environment & Development	1987	Sürdürülebilir Kalkınma: Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma
Swaney	1987	Sürdürülebilirlik: Güçlü bir mali tabanı korumaya çalışırken doğal kaynakları bozmayacak veya yok etmeyecek uygulamaları benimsemek
International Institute for Sustainable Development	1992	Sürdürülebilirlik: Günümüzde işletmenin ve paydaşlarının ihtiyaçlarını karşılayan iş stratejilerini ve faaliyetlerini benimsemek, aynı zamanda insanı korumak, sürdürmek ve güçlendirmek, gelecekte ihtiyaç duyulacak insan ve doğal kaynakları korumak, sürdürmek ve geliştirmek
Starik ve Rands	1995	Sürdürülebilirlik: Bir veya daha fazla kuruluşun, bireysel veya toplu olarak, uzun süreli zaman dilimlerinde var olma ve gelişebilme yeteneği (diğer toplulukların varlığına ve gelişmesine izin verilecek şekilde)
Gladwin, Kennelly ve Krause	1995	Sürdürülebilir kalkınma: Kronik tehditlerden güvenlik ve biyolojik çeşitlilik kaybı, iklim değişikliği, tatlı su kıtlığı, gıda güvensizliği ve nüfus artışı dâhil olmak üzere zararlı bozulmalardan korunmayı gerektiren bir güvenlik kavramı

Tablo 1: Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma Tanımları

1 Salas-Zapata, W., Rios-Osorio, L. ve Cardona-Arias, J. (2017) Methodological Characteristics Of Sustainability Science: A Systematic Review, Environment, Development and Sustainability, 19(4), 1127-1140.

Callicott ve Mumford	1997	Ekolojik Sürdürülebilirlik: Ekosistemin sağlığından ödün vermeden insani ihtiyaçlarını karşılamak
United Nations Environment Programme Finance Initiative	1997	Sürdürülebilir kalkınma, mevcut ve gelecek nesillerin çıkarlarını dengelemek için ekonomik ve sosyal kalkınma ile çevrenin korunması arasında pozitif bir etkileşime dayanmaktadır.
Account-Ability	1999	Kurumsal Sürdürülebilirlik: Bir kuruluşun (veya toplumun) doğal, sosyal ve beşeri sermaye üzerindeki etkisini dikkate alarak faaliyetlerini süresiz olarak sürdürme yeteneği
Dyllick ve Hockerts	2002	Kurumsal Sürdürülebilirlik: Bir işletmenin doğrudan ve dolaylı paydaşlarının (hissedarlar, çalışanlar, müşteriler, baskı grupları, vb.) ihtiyaçlarını, gelecekteki paydaşların ihtiyaçlarını da karşılamayeneğinden ödün vermeden karşılamak
Sikdar	2003	Sürdürülebilirlik: Ekonomik kalkınma, çevresel yönetim ve sosyal eşitlik arasında akıllı bir denge
McKenzie	2004	Sosyal sürdürülebilirlik: Topluluklar içinde yaşamı iyileştiren bir koşul ve bu koşula ulaştırabilecek bir süreç

Berglund	2005	Sürdürülebilir kalkınma: Biyosferin insan kullanımının yönetimi, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılama potansiyelini korurken mevcut nesillere en büyük sürdürülebilir faydayı sağlayabilir
United Nations General Assembly	2005	Ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan sürdürülebilir kalkınma, Birleşmiş Milletler faaliyetlerinin kapsayıcı çerçevesinin kilit bir unsurunu oluşturmaktadır.
European Commission	2007	Sürdürülebilir kalkınma: Acil ve uzun vadeli ihtiyaçları, yerel ve küresel ihtiyaçları birleştiren ve sosyal, ekonomik ve çevresel ihtiyaçları insan ilerlemesinin ayrılmaz parçası olarak gören ilerleme
Jones and Kramer	2010	Sürdürülebilirlik: Sosyal ve beşeri sürdürülebilirlik, insan ihtiyaçlarının karşılanması ile uzun vadede gelişecek sosyal ilişkilerin sürdürülmesini içerir. Çevresel sürdürülebilirlik, günümüz ve gelecek nesiller için biyosferin korunması ve yenilenmesini ifade etmektedir. Finansal sürdürülebilirlik, kuruluş sahiplerinin ihtiyaçlarını şimdi ve gelecekte karşılama yeteneğidir.
Chabowski Mena ve Gonzalez	2011	Sürdürülebilirlik: Geleceğe odaklanmaya yardımcı olabilecek yetenekler geliştirirken mevcut gereksinimleri karşılamak için benimsenen bir yaklaşım
Hassini, Surti ve Searcy	2012	Sürdürülebilirlik: Ekonominin, çevrenin ve toplumun refahını sürdürmek için uzun vadeli hedeflerle iş yapma yeteneği

Söz konusu tanımlar farklı içeriklere sahip olsa da gelecek nesillerin yaşam kalitesini güvence altına alabilmek için en uygun yol, bir sonraki neslin en az şimdiki gibi büyük bir sermaye stokuna erişimi olmasını gerektirmektedir. Ancak, korunması gerekenin insan üretimi sermaye mi yoksa doğal sermaye mi olması gerektiğine yönelik tartışma, zayıf ve güçlü sürdürülebilirlik ayırımının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Buna göre **zayıf sürdürülebilirlik**, antroposantrik (insan odaklı) bir yaklaşımdır, doğal sermayeye kıyasla insan üretimi sermayenin daha önemli olduğu görüşüne dayanmaktadır. Doğal sermaye ile ikame edilebilecek yeterli miktarda fabrika, makine vb. gibi fiziksel sermaye olduğu sürece, çevrenin kirlenmesi ya da yenilenemeyen kaynakların tükenmesi herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Başka bir deyişle doğal sermayenin azalması, insan yapımı sermayenin artışıyla dengelenmektedir. Dolayısıyla, her iki sermaye arasında ikame edilebilirlik olduğu sürece sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. Öte yandan, bu yaklaşımın sürdürülebilirliğine dair birçok eleştiri geliştirilmiştir. Örneğin, sahip olduğu fosfat kaynaklarının elde edilmesi için neredeyse yüz yıl boyunca madencilik etkinliklerinin gerçekleştirilmesi sonucunda ekosisteminin %80'i yok olan Pasifik ada ülkesi Nauru'nun, sürdürülebilir bir ülke olarak kabul edilmesi eleştirilmiştir (Gowdy ve McDaniel, 1999). Başka bir örnek olarak sanayileşmiş Kuzey ülkeleri, geçmişte doğal kaynaklarının önemli bir bölümünü yok etseler de yüksek tasarruf oranları nedeniyle sürdürülebilir ülkeler olarak değerlendirilmesi eleştirilmiştir (Martínez-Alier, 1995; Cabeza Gutés, 1996; Ayres vd. 1998).

Öte yandan **güçlü sürdürülebilirlik** yaklaşımı, insanların mutlak biyofiziksel sınırların olduğu bir dünyada yaşadıklarını ve bu nedenle insan üretimi sermayenin bir dereceye kadar devam edebileceğini savunmaktadır. Bu doğrultuda doğal sermayenin ikame edilebilirliğinden söz etmek mümkün değildir. Güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımı, zayıf sürdürülebilir yaklaşımının sadece insan odaklı kavrayışının aksine, bütün canlıların dahil edildiği bir sürdürülebilirliği merkeze almıştır. Nitekim insanların yanı sıra diğer tüm canlılar, hayatta kalmak için ekosistem hizmetlerine bağımlıdır. Dolayısıyla, yaşam koşulları ile ekosistemlerin korunması arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur.

Ekosistemler, bütün canlılar için gıda, su ve diğer yenilenebilir kaynakları sağlamanın yanı sıra toprağın korunması, su ve enerji döngüsünün sağlanması, mineral besinlerin dönüşümü, atmosferdeki gaz bileşiminin dengelenmesi gibi oldukça önemli yaşam destek hizmetleri vermektedir. Bununla birlikte, doğal sermayenin geri döndürülemezliği ya da kısmi geri döndürülemezliği söz konusudur. Geri döndürülemezlik, doğal sermayenin bazı biçimlerinin yok edildikten sonra tekrar oluşmayacağı anlamına gelmektedir. Örneğin, insan yapımı sermaye yok edilse bile yeniden üretilirken, doğal sermaye doğrultusunda biyoçeşitlilik kaybının geri döndürülmesi mümkün değildir. Kısmi geri döndürülemezlikte ise, insan faaliyetleri nedeniyle doğal sermaye zarar görse de belirli düzenlemelerle zarar telafi edilebilmektedir. Örneğin içilebilir su kaynaklarının tükenmeye yüz tuttuğu günümüz şartlarında, gerekli tasarruf önlemleri ile zararın azaltılması sağlanabilmektedir.

Doğal sermayenin bu özellikleri, güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımının temelini oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, güçlü sürdürülebilirliğe dair iki farklı yorum öne çıkmaktadır;

- İlk olarak, doğal sermaye stokunun sabit kalması için yenilenemeyen kaynakların kullanımından elde edilecek gelirlerle, yenilenebilir kaynakların geliştirilmesi için doğal sermayeye yatırım yapılması önerilmektedir.
- İkinci olarak, doğal sermaye stokunun maddi değerden ziyade fiziksel stok olarak korunması gerektiğinden bahsedilmektedir. Nitekim doğal sermayenin tüketimi, esasında negatif bir yatırım olduğu için maddi bir değerle telafi edilemez. Bu nedenle, doğal sermayenin yenilenme kapasitesinin sınırları mutlaka dikkate alınmalıdır.

Ekolojik ekonominin kurucularından olan Herman Daly (1991), **güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımı için gerekli 4 maddeyi** sıralamıştır:

1. Bir ekonominin metabolizma büyüklüğü olarak tanımlanan akım hacmi, dünyanın taşıma kapasitesine uygun biçimde sınırlandırılmalı
2. Teknolojik ilerlemelerin akım hacmi arttırıcı değil, etkinlik arttırıcı olması sağlanmalı

• • • • • • • •
• • • • • • • •
• • • • • • • •
• • • • • • • •

3. Yenilenebilir kaynakların toplanma hızı bu kaynakların yenilenme hızını geçmemeli; atık salımı ise çevrenin özümleme kapasitesini aşmamalı

4. Yenilenemeyen doğal kaynaklar, yenilenebilir ikamelerinin oluşum hızından daha hızlı biçimde tüketilmemelidir.

Dolayısıyla, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin çok boyutlu yapısı bir taraftan kavramların çok farklı biçimlerde tanımlanmasına neden olurken, diğer taraftan gelecek nesiller için korunması gereken sermaye stokunun doğası hakkında tartışmalara neden olmuştur. Bu noktada sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel evriminin incelenmesi, daha geniş bir kavramsal çerçevenin oluşturulması açısından elzemdir.

Bu rapor KOSAM tarafından
özel olarak hazırlanmıştır.
www.kosam.org

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TARİHSEL ARKA PLANI

Tarihsel süreçte medeniyetin gelişiminin, dünyadaki çevresel ve doğal kaynaklar üzerindeki etkisine ilişkin ilk soruların ortaya çıkışı, neredeyse iki yüzyıl öncesine dayanmaktadır. Dünyada sınırlı olan doğal kaynakların artan nüfus ihtiyaçlarını karşılamaya yetip yetmeyeceği tartışması, 1798 yılında nüfus bilimci ve politik iktisatçı Thomas Malthus tarafından kaleme alınan *An Essay on the Principle of Population*² başlıklı eserde ele alınmıştır. Malthus'un nüfus ilkesine göre nüfus geometrik oranla, yani katlanarak artarken; nüfusu besleyen kaynaklar, yani toprağın üretkenliği, aritmetik oranla artmaktadır. Bu dengesizlik sonucunda gıda üretimi, nüfus artışına ayak uyduramadığı için dünya nüfusunun eninde sonunda açlıktan ölmesi ya da en azından asgari geçim düzeyinde yaşaması kaçınılmazdır. Malthus, aşırı nüfusun olumsuz sonuçlarını azaltmak ve kaynakların gelecek nesiller için sürdürülebilirliğini sağlamak açısından üremenin kontrol edilmesi gerektiğini savunmuştur. Yanı sıra, doğa bilimci ve antropolog Alfred Russell Wallace tarafından 1898'de yayınlanan **Our Wonderful Century** isimli eserde doğal kaynakların pervasızca yok edilmesinin oluşturduğu hasar tartışılmış ve yağmur ormanlarının sömürülmesi, gelecek nesillere yapılan bir kötülük olarak değerlendirilmiştir.

Kaynakların tükenmesi ve çevrenin tahribatına yönelik endişeler, Sanayi Devrimi ve savaş sonrasında yaşanan küresel değişiklikler nedeniyle daha da artmıştır. Kendilerini "insanlığın geleceği için ortak bilgi paylaşımı yapan dünya vatandaşları grubu" olarak tanımlayan ve karmaşık küresel sorunlara bütüncül çözümler bulmayı amaçlayan farklı ülkelerden diplomatların, sanayicilerin, akademisyenlerin ve sivil toplum örgütlerinden katılımcıların bulunduğu İsviçre merkezli düşünce kuruluşu Roma Kulübü, 1972 yılında yayınladığı *Limits to Growth* başlıklı raporla kontrolsüz büyüme ile dünyanın kısıtlı kaynakları arasındaki çelişkiyi çarpıcı şekilde ortaya koymuştur. Raporla, nüfusun ve endüstriyel sermayenin katlanarak büyümeye devam etmesi ile kirliliğin yanı sıra gıda ve yenilenemeyen kaynaklara olan taleplerin de benzer bir büyümeye yol açacağı varsayılmıştır. Fakat, bu endişe verici durum karşısında kaynakların korunması için olağanüstü bir çabanın olmadığı da belirtilmiştir.

Benzer şekilde, fosil yakıt rezervlerinin tükenmesiyle yaşanabilecek olumsuzluklara ilişkin çok sayıda kitap ve makale yazan Lester Brown, 1974'te Dünya İzleme Enstitüsü'nü ve daha sonra Dünya Politikası Enstitüsü'nü kurmuştur. Her iki enstitü de doğal kaynakların küresel kullanımına ilişkin araştırmalar yapmış ve tüketim eğilimleri için geçerli alternatifler sunmuştur. Nitekim, mevcut tüketim trendlerinin devamı halinde gezegende geri dönüşü olmayan zararların yaşanabileceğini belirtmiştir.

² Malthus, T. R. (1798/1986). *An essay on the principle of population. The Works of Thomas Robert Malthus*, London, Pickering & Chatto Publishers.

Ekonomik gelişme ve çevrenin korunması arasındaki ilişkiselliğe dair tartışmalar, her ne kadar 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar uzansa da sürdürülebilir kalkınmanın modern anlamda ele alınması ve uluslararası topluluk düzeyinde resmen tanınması, ilk kez 1972 yılında İsveç'te düzenlenen **Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı** ile gerçekleşmiştir. 113 ülke ve 19 uluslararası kuruluşun katıldığı konferans, çevre yönetiminin önemi ve sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesinde önemli bir adımdır. Çevresel ve ekonomik öncelikler arasında çelişkiler olsa da özünde aynı madalyonun iki yüzü olarak kabul edilmiştir. Konferansın bir başka sonucu uluslara ve halklara ilham vererek, bilgilendirerek ve gelecek nesillerin yaşam kalitelerinden ödün vermeden kendi yaşam kalitelerini iyileştirmelerini sağlayarak çevreyi koruma konusunda liderlik sağlama ve ortaklığı teşvik etme misyonuna sahip olan Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) oluşturulmasıdır. Ayrıca konferans, insan sağlığını olumsuz yönde etkileyecek veya su ekosistemini bozacak malzemelerin okyanusa boşaltılmasıyla ve nesli tükenmekte olan türlerin ticaretinin engellenmesiyle ilgili uluslararası anlaşmaların daha sonra kabul edilmesinde hızlandırıcı bir rol oynamıştır.

Öte yandan, Stockholm Konferansı'nın etkinliği sınırlı kalmıştır. Sebebi ise gelişmekte olan ülkelerde çevrenin korunması ve kalkınma ihtiyacı birbiriyle yarışan ihtiyaçlar olarak görülmüş ve koordinasyonsuz bir şekilde ele alınmıştır. Bazı eleştirmenler, konferansın çevre ve kalkınma arasındaki uyumlu bağları desteklemekten çok, her ikisi arasındaki ödünleşimleri belirlediği sonucuna varmıştır. Birleşmiş Milletler belgeleri bile, Stockholm Konferansından sonra çevresel endişeleri, kalkınma politikalarına somut bir şekilde entegre etme konusunda çok az şey başarıldığını kabul etmiştir. Dolayısıyla hem ekonomik kalkınmayı hem de çevresel hassasiyetleri bir araya getiren daha entegre bir bakış açısına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda 1983 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, daha sonra Brundtland Komisyonu olarak bilinen ve adını o zamanki Norveç Başbakanı ve Dünya Sağlık Örgütü'nün Başkanı olan Gro Harlem Brundtland'dan alan, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. 1987'de Komisyon, Our Common Future (Ortak Geleceğimiz) başlıklı **Brundtland Raporu**'nu yayınlamıştır. Rapor, Stockholm Konferansında alınan kararlar üzerine inşa edilmiş ve sürdürülebilir kalkınmanın tüm tanımları arasında politik olarak en anlamlı olanını sağlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır. Bu tanım iki ana kavramı içermektedir. Birincisi, **ihtiyaçlar** kavramı, özellikle de önceliğin verilmesi gereken dünya yoksullarının temel ihtiyaçları ve ikinci olarak, teknolojinin durumu, sosyal örgütlenme tarafından çevrenin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetine dayatılan **sınırlamalar** fikri. Bu dönemde sürdürülebilir kalkınma kavramı, gelişmiş ülkelerde yeni ve endişelendirici küresel çevresel değişim olgusuna yönelik artan kamuoyu ilgisiyle, siyasi bir ivme kazanmış ve bazı açılardan 1980'lerin başında hâkim olan nükleer savaş korkularının yerini almıştır. Öte yandan Brundtland Komisyonu Raporu'nun sürdürülebilirlik tartışması, muğlak olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir:

“Bayan Brundtland, yeşil seçmenleri yatıştırmak için birinci dünya siyasetçilerinin ve ekonomik yoksunluklarla mücadele etmek zorunda olan üçüncü dünya siyasetçilerinin arkasında birleşe

bilecekleri bir slogan sağladı. Formül elbette belirsizdi, ancak ayrıntılar sonraya bırakılabilir” (Brenton, 1994: 129).

Söz konusu eleştirilere rağmen, sürdürülebilir kalkınma kavramı uluslararası alanda yerini almıştır. Bir sonraki adım, 1992’de Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde 178 ülke ve 1400 sivil toplum kuruluşunun katılımıyla düzenlenen **Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansıdır**. Rio Dünya Zirvesi olarak da bilinen konferansın ana çıktıları olan Rio Deklarasyonu, **Gündem 21** ve Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu doğrudan sürdürülebilir kalkınmayla ilgilidir. Böylelikle konferansın sonunda sürdürülebilir kalkınma kavramı gerçekten uluslararası sahneye çıkmıştır. Dünyanın dört bir yanından liderlerin sürdürülebilir kalkınmaya olan bağlılığı, zirvenin ana belgesi olan Gündem 21’de açıkça ifade edilmiştir. Çevre ve kalkınma temaları altında düzenlenen Gündem 21 faaliyetleri; yaşam kalitesi, doğal kaynakların verimli kullanımı, küresel ortak varlıkların korunması, insan yerleşimlerinin yönetimi ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi içermektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde şiddetli yoksulluğun devam etmesi ve diğer yerlerde de kaynakları savurganca tüketmenin sürdürülebilir olmaması sebebiyle, çevre yönetiminin hem gelişmekte olan hem de sanayileşmiş ülkelerde uygulanması gerektiği kabul edilmiştir. Bu kapsamda, **Gündem 21**’i uygulamak için ülkelerin ulusal bir sürdürülebilir kalkınma stratejisi hazırlamaları gerektiğine karar verilmiştir. Fakat, Rio Zirvesi’nde uluslararası düzlemde kabul edilen sürdürülebilir kalkınma kavramı doğrultusunda politika üretilemesinin olanaksızlığı, 1986-1994 yılları arasında gerçekleştirilen Uruguay Raundu anlaşmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, başta ekonomik olmak üzere birçok konuda, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler arasındaki fikir ayrılıklarıdır. Nitekim konferansın başlığındaki çevre ve kalkınmayı birbirine bağlayan çağrışım, çevre konusunda uluslararası eylem taleplerinin, ek kalkınma yardımı ve teknoloji transferi taleplerine karşı konulduğu Birleşmiş Milletler’deki Kuzey-Güney pazarlığının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Başka bir deyişle, sürdürülebilir kalkınma kavramı gelişmiş Kuzey ülkelerinde ve geri kalmış Güney ülkelerinde tamamen farklı sonuçlar doğurmaktadır.

Diğer bir önemli adım ise Birleşmiş Milletler tarafından sunulan ve 2000 yılında Milenyum Zirvesi’nde dünya liderlerinin üzerinde anlaştıkları **Binyıl Kalkınma Hedefleridir**. Bu hedefler, bugüne kadarki en büyük Birleşmiş Milletler Genel Kurulu olan 189 üye devletin bir taahhüdünü temsil etmekte ve şu şekilde sıralanmaktadır:³

1. Günde bir dolardan daha az gelire yaşayan ve açlık çekenlerin oranını yarıya indirmek
2. Evrensel ilköğretimi sağlamak
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğine teşvik etmek
4. Çocuk ölümlerini azaltmak
5. Anne sağlığını iyileştirmek
6. HIV/AIDS, sıtma ve diğer önemli hastalıkların yayılımını önlemek
7. Güvenli içme suyuna erişimi olmayanların oranını yarı yarıya azaltmak
8. Sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politikalarına entegre etmek.

³ http://www.surdurulebiliralkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/UNDP-TR-TR-2010-MDG-Report_TR.pdf.

2002 yılında, Güney Afrika'nın **Johannesburg** kentinde düzenlenen **Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi** küresel çevre, sağlık ve yoksulluk sorunlarına yönelik kaynakların toplanması adına Birleşmiş Milletler, hükümetler, iş dünyası ve sivil toplum kuruluşları arasında ortaklıklar kurma açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda Zirve, temel sanitasyona erişimi olmayan insan oranının yarıya indirilmesi, kimyasallardan kaynaklanan zararlı etkilerin en aza indirilmesi ve biyoçeşitlilik kaybının durdurulması gibi bir dizi ek hedef belirleyerek Gündem 21 ve Binyıl Kalkınma Hedeflerindeki bazı boşlukları doldurmuştur.

Johannesburg Zirvesi'nin 10. yıldönümünde, Brezilya'da Rio+20, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Bu kapsamda evrensel sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ortaya koymak için **The Future We Want (Rio + 20 sonuç belgesi)** adlı ortak bir bildiri kabul edilmiş ancak cesur eylemlerin olmaması ve yeterli pragmatik hedeflerin eksikliği nedeniyle eleştirilmiştir. Yasal olarak bağlayıcı bir anlaşma sağlayamayan ülkeler, yalnızca kendi sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gönüllü taahhütleri kabul etmiştir.

Öte yandan, Binyıl Kalkınma Hedefleri istenilen sonucu vermemiş ve BM 2015 yılında, sürdürülebilir kalkınma gündeminin temelini oluşturan yeni bir çerçeve olarak (**Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi**) kabul edilmiştir. 17 adet Sürdürülebilir Kalkınma Amacı'nın belirlendiği 2030 Gündemi, 2015- 2030 dönemi boyunca "kimseyi geride bırakmama" sloganı ile hiçbir ülkenin kalkınma sürecinde geride kalmamasını hedeflemektedir. Bu kapsamda dünya genelinde yoksulluğun azaltılması ve ekonomik refahın yükseltilmesi çabalarına tüm toplumların dahil edilmesi planlanmıştır. Kültürel, toplumsal değerlerin korunması ve çevresel tahribatın engellenmesi konularına öncelik verilmiş; toplumsal cinsiyet eşitliği, kırılgan kesimlerin ihtiyaçlarının dikkate alınması, gıda israfının azaltılması, kuraklıkla mücadele ve biyoçeşitliliğin korunması gibi konular, belirgin biçimde sürdürülebilir kalkınma gündemine dahil edilmiştir. Dolayısıyla tüm dünyada kalkınma yönünün daha sürdürülebilir bir rotaya evrilmesini öngören 2030 Gündemi, Binyıl Kalkınma Hedeflerine göre daha geniş bir kapsam sunmaktadır.

Şekil1: Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma Tanımları

Kâr amacı gütmeyen uluslararası basın sendikasının ajansı olan InDepthNews, 2023 yılının kritik bir yıl olduğunu ve Birleşmiş Milletler'in küresel sürdürülebilir kalkınmaya odaklandığını ifade etmiştir.⁴ Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UN DESA), merkez olarak küresel sürdürülebilir kalkınma hakkında dokuz etkinlik listelemiştir:

1. UN DESA, sırasıyla 12 Ocak ve 25 Ocak'ta iki büyük rapor yayınlamıştır: Yaşlanan dünyada kimseyi geride bırakmamaya ilişkin **Dünya Sosyal Raporu** ile küresel ve bölgesel düzeylerde ekonomik tahminleri ortaya koyan **Dünya Ekonomik Durumu ve Beklentiler Raporu**.

2. Dünya çapında göç verilerinin toplanmasını, analiz edilmesini ve kullanılmasını amaçlayan **3. Uluslararası Göç İstatistikleri Forumu (IFMS)**, 24-26 Ocak tarihlerinde Şili'nin Santiago kentinde gerçekleştirilmiştir. Uluslararası göç istatistikleri uluslararası toplumun göçmenlerin sosyal ve ekonomik durumlarını, zorluklarını ve kırılganlıklarını, ülkelere ve toplumlara katkılarını politika yapıcılar için görünür kılmaya yardımcı olmaktadır.

3. Ortaklıklar, dünya çapında yoğunlaşan küresel krizlerle mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin vaatlerini yerine getirme çabasında kritik bir rol oynamaktadır. Yenilikçi iş birliğini artırmak için **2023 ECOSOC Ortaklık Forumu**, 31 Ocak 2023'te uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

4. Yoksul insanların %40'ı, 46 En Az Gelişmiş Ülkeden (LDC) birinde yaşamaktadır. Bu ülkeler dünya nüfusunun yaklaşık %13'ünü, ancak küresel GSYH'nin yalnızca %1,3'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, birçok LDC ülkesinde çatışmalar yaşanmaktadır. Bu ve diğer zorlukları çözmek adına, mart ayında **5. Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı (LDC5) düzenlenmiştir**.

5. Dünya çapında milyarlarca insan hala güvenli bir şekilde yönetilen içme suyu ve sanitasyon olmadan yaşamaktadır. Birçok su kaynağı daha fazla kirlenmekte ve su sağlayan ekosistemler yok olmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliği su döngüsünü bozmakta, kuraklıklara ve sellere neden olmaktadır. Su kaynaklarının azalmasıyla mücadele ve sürdürülebilirlik kapsamında 22-24 Mart'ta **BM 2023 Su Konferansı** düzenlenmiştir.

6. Temmuz ayındaki **Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu 2023**, küresel toplumun insanlara, gezegene ne kadar iyi baktığına ve 169 hedefle ortak geleceğimizi nasıl koruduğuna dair en son verileri ortaya çıkarmıştır.

⁴ <https://indepthnews.net/un-focuses-on-global-sustainable-development-in-2023>

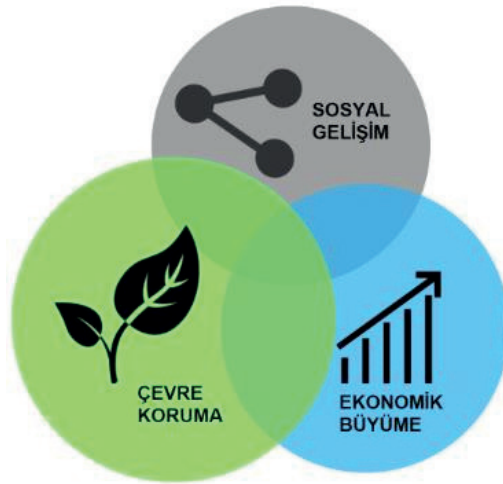
Nitekim raporun 2022 baskısı, iklim krizi, COVID-19 salgını ve dünya çapında artan çatışmaların hedefleri tehlikeye attığına dair kasvetli bir tablo çizmiştir.

7. BM üye devletleri, sivil toplum, iş dünyası ve diğer uluslararası aktörler küresel hedeflere yönelik küresel eylemi değerlendirmek için 10- 19 Temmuz'da **Sürdürülebilir Kalkınma Üst Düzey Siyasi Forumu** için bir araya gelmiştir.

8. Bağımsız bilim insanları ve uzman grubu tarafından **Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Raporu** yayınlanmıştır. Rapor, dünya çapındaki karar vericilerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine yönelik eylemleri hızlandırmasına yardımcı olabilecek bilime dayalı kanıtlar ve çözümler sunmaktadır.

9. 19-20 Eylül'de, 17. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefine ulaşmak için ortak çabaları değerlendirmek üzere devlet ve hükümet başkanlarını bir araya getiren **2. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri zirvesi** düzenlenecek.

Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel evrimine bakıldığında, zamanla daha kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımın geliştirildiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda, sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca ulusal bir mesele olmadığı, aksine uluslararası bir perspektif ve iş birliği gerektirdiği anlaşılmıştır. Çeşitli konferanslar ve zirveler sonucunda alınan kararlar, sürdürülebilir kalkınmanın temelindeki çevresel, ekonomik ve toplumsal olmak üzere üç önemli sorun alanı üzerinden şekillenmiştir. Ekonomik (insan ihtiyaçlarını karşılama), toplumsal (sosyal eşitliği sağlama) ve çevresel (ekosistemin sınırlarına saygı gösterme) olmak üzere, söz konusu üç unsur gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemi oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu unsurların detaylı şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Şekil 2: Sürdürülebilirliğin Üç Unsuru

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN ÜÇ UNSURUNUN DÜŞÜNCE KURULUŞLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

3.1. Çevresel Sürdürülebilirlik

Dünya üzerindeki yaşamın sürmesi için gıda, barınma ve benzeri temel ihtiyaçların yanı sıra, uygun iklim ve atmosfer koşullarını sağlayan doğal çevre, sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahiptir. Tüm canlılar varlıklarını devam ettirebilmek için ekosisteme bağımlıken özellikle insanlar, teknolojiye yararlanarak bu ekosistemi tehlikeye atma gücüne sahiptir. Nitekim, sanayinin giderek baskın bir sektör haline gelmesi sonucunda hızlı kentleşme ve nüfus artışı; hava, su, toprak kirliliği ve biyoçeşitliliğin azalması gibi çevresel bozulmalara neden olmuştur. Bu durum, insani faaliyetlerin doğal çevre üzerindeki zararlı etkisinin, ekosistemin kendini iyileştirme hızına baskın çıktığını göstermektedir. Dolayısıyla, yaşamı destekleyen sistemlerin bütünlüğünü korumak ve geliştirmek anlamında çevresel sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesi elzemdir.

Çevreye duyarlı kalkınma olarak da ifade edilen çevresel sürdürülebilirlik, insan ihtiyaçları için kullanılan hammadde kaynaklarını koruyarak ve insan atıkları için yutak alanların aşılmasını sağlayarak, insan refahını iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Goodland, 1995). Yenilenebilir ya da yenilenemeyen kaynakların kullanımı, kirlilik ve atık özümlemesi gibi faaliyetler üzerindeki kısıtlamalar, çevresel sürdürülebilirliğe işaret etmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik kavramına önemli bir katkı ise 2001 yılında Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) tarafından yayınlanan **21. Yüzyılın İlk On Yılı İçin Çevre Stratejisi**'dir. Bu kapsamda çevresel sürdürülebilirlik için dört özel kriter tanımlanmıştır:

1. Yenileme (Yenilenebilir kaynaklar verimli bir şekilde kullanılmalı ve kullanımlarında uzun vadeli doğal yenileme oranlarını aşmaya izin verilmemelidir.)
2. İkame edilebilirlik (Yenilenemeyen kaynaklar verimli bir şekilde kullanılmalı ve kullanımları yenilenebilir kaynaklarla veya diğer sermaye biçimleriyle ikame edilerek, dengelenebilecek seviyelerde sınırlandırılmalıdır.)
3. Özümleme (Tehlikeli veya kirlenici maddelerin çevreye salınması, özümleme kapasitesini aşmamalıdır.)
4. Geri döndürülemezlikten kaçınma.

Bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınma bağlamında uygun maliyetli ve operasyonel çevre politikalarının geliştirilmesi için birbiriyle bağlantılı hedefler şu şekilde sıralanmıştır (Moldan, 2009):

- Doğal kaynakların etkin yönetimi yoluyla ekosistem bütünlüğünün korunması
- Çevresel baskılar ile ekonomik büyümenin birbirinden ayrılması.
- Karar verme için bilginin iyileştirilmesi, göstergeler aracılığıyla ilerlemenin ölçülmesi
- Toplumsal ve çevresel arayüzle yaşam kalitesinin artırılması
- Küresel çevresel bağımlılık doğrultusunda yönetişimin iyileştirilmesi ve iş birliği
- Belirlenmiş herhangi bir zaman sınırı olmaksızın, uzun vadeli perspektif
- Ani ve öngörülemeyen değişikliklerin dikkate alınması
- Geri bildirimlerin dikkate alınması
- Farklı ölçeklere önem verilmesi (zaman ve mekânda)
- Esneklik (değişen bir duruma tepki verme yeteneği, yaparak öğrenme)
- Yerel koşulların kilit önemi
- Genel olarak doğaya ve özel olarak biyolojik çeşitliliğe saygı gösterme.

Çevreyle ilgili sorunların küresel nitelik taşıması nedeniyle, ulusal düzeyin yanı sıra, uluslararası düzeyde iş birliğinin sağlanması ve söz konusu hedeflerin dikkate alınması, sürdürülebilirlik açısından kilit önem taşır. Gezegenin ortak meselesi olan çevre problemleri, ancak ortak sorumluluk bilinci ile çözülebilir. Bu kapsamda, sorunların çözülmesi ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında düşünce kuruluşlarının önemli bir aktör olduğunu söylemek mümkündür. Düşünce kuruluşları, küresel öneme sahip çevresel konularda ilgili aktörler arasında iş birliğini kolaylaştırma, kamu desteği, finansmanı sürdürme ve genel yaşam kalitesini iyileştirme amacıyla yenilikçi araştırmalar ve stratejik analizler sunmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik konusunda, Hindistan merkezli düşünce kuruluşu The Energy and Resources Institute (TERI) tarafından yıllık olarak düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin (WSDS) 22.'si "**Kolektif Eylem için Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Direncini Yaygınlaştırma**" teması ile 22-24 Şubat 2023 tarihlerinde Yeni Delhi'de gerçekleştirilmiştir.⁵ Zirveye dünyanın dört bir yanından bakanlar, üst düzey hükümet temsilcileri ve uluslararası kuruluşların başkanları katılmıştır. Zirvede iklim adaleti, sürdürülebilir kalkınmayı yönlendirme ve finanse etme, kapsayıcı yeşil büyüme, enerji geçişleri ve sürdürülebilir yaşam tarzları gibi kritik konulara odaklanılmıştır. Zirvede ayrıca, TERI Yönetim Kurulu Başkanı Nitin Desai, kaynakları koruma ve sürdürülebilir geçimi teşvik etme ile sürdürülebilir tüketim ve üretim arasındaki bağlantının altını çizmiştir.

⁵ <https://www.teriin.org/press-release/way-forward-through-collectiveness-rather-selectiveness-notes-pm-modi-his-message>.

Sürdürülebilir yaşam tarzı fikrinin, sürdürülebilir kalkınma konusundaki küresel diyalogun önemli bir bileşeni haline gelmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zirvede açılış konuşmasını yapan Hindistan'ın Çevre, Orman ve İklim Değişikliği Bakanı Bhupender Yadav iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve arazi tahribatıyla mücadelenin, siyasi kaygıları aştığını ve ortak bir küresel zorluk olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Hindistan, G20 Başkanlığını devralarak Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kalkınma etrafındaki söylemine küresel dikkati çekmiştir:

“Doğa ile uyum içinde yaşamak geleneksel olarak ahlak anlayışımızda olmuş ve aynı şey Sayın Başbakanımız Narendra Modi-ji tarafından ortaya atılan Life (Yaşam) veya Lifestyle for Environment (Çevre İçin Yaşam Tarzı) mantrasında da yansıtılmıştır. Sürdürülebilir bir yaşam tarzına öncülük etmek için bireysel davranışları teşvik etmeye odaklanan mantra, dünya liderlerinden ve dünyanın dört bir yanındaki önde gelen uzmanlardan ilgi ve takdir gördü ve COP27'nin yanı sıra Şarm El-Şeyh Uygulama Planı'nın kararlarında yer aldı.”

Doğal Kaynaklar Savunma Konseyi Başkanı Manish Bapna da Hindistan'ın sürdürülebilir kalkınma hareketine liderlik etmede oynayabileceği hayati rolü vurgulamıştır. Ayrıca Bapna zirvedeki tartışmaların, 2015'in vaatlerini yerine getirmek için gereken iyimserliği ve enerjiyi yeniden canlandı

ran politikalara, yatırımlara ve çözümlere ışık tutacağını da belirtmiştir. Bununla birlikte, Konut ve Kentsel İşlerden Sorumlu Bakan Hardeep Puri, Hindistan'ın G20 Dönem Başkanlığı'nı üstlenirken özellikle gıda, gübre ve yakıt krizinden etkilenildiğine ve tüm krizlerin sürdürülebilir kalkınmayla güçlü bir bağı olduğuna dikkat çekmiştir. Başbakan Narendra Modi tarafından COP26'da paylaşılan Panchamrit Eylem Planı'nın sürdürülebilir kalkınma gündemini ilerletmek için gereken yanıtı sağladığı ifade edilmiştir.⁶ Hindistan'ın bu plan dahilinde çevresel hedefi, brüt karbon emisyonunun 2070 yılına kadar net sifıra ulaşmasını sağlamaktır. Öte yandan Zirve'de, müzakereler sonucunda ortaya çıkan kilit mesajları özetleyen 10 maddelik bir **Act4Earth Manifestosu**⁷ sunulmuştur. Yeterli sayıda birey harekete geçirilebilirse, değişim fırsatının katlanarak büyüyeceğine dair varsayım çerçevesinde oluşturulan Manifesto, dünya için harekete geçme vaadini içermektedir:

1. İhtiyaç duyulan iklim eylemi hususunda politika ve vizyon oluşturma sürecinde bir paradigma değişikliği oluşturmak için hükümetler, işletmeler, sivil toplum, kadınlar ve gençler dahil olmak üzere paydaşları bir araya getirmek
2. Dünyadaki tüm yaşamda nesiller arası eşitlik için politika ve yönetimde, insan merkezli dünya görüşlerini doğa merkezli yaklaşımlara yeniden yönlendirmek
3. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde bulunan bağlantıları ve iyi uygulamaları belirlemek
4. Uyum Küresel Hedefi, Kayıp ve Hasarın Finansmanı, İklim Finansmanı, Küresel Durum Tespiti ve Şeffaflık gibi küresel normlara ilişkin önemli odak alanlarında küresel Güney bakış açılarını güçlendirmek
5. Bilime dayalı eylemleri teşvik ederek, yerli topluluklardan ilham alarak, politika değişikliğini ve piyasaları yeniden yönlendirerek, sosyal yenilikleri etkinleştirerek sürdürülebilir tüketim ve yaşam tarzı konusunda eyleme geçirilebilir çerçeveler geliştirmek
6. G20 forumunda anlamlı sonuçlara ulaşmak için yeşil büyüme ve kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan kilit alanlarda müzakereleri bilgilendirmek ve yönlendirmek

6 <https://www.teriin.org/press-release/crises-food-fertilizer-and-fuel-are-key-challenges-indias-g20-presidency-mr-hardeep-s>.

7 <https://wsds.teriin.org/2023/act4earth-manifesto.php>.

7. Enerji trilemması⁸ öneminin farkına varmak ve bir sistem yaklaşımı kullanarak arz ve talep çözümlerini geliştirmek

8. Aynı anda iklim direncini ve ekosistem bütünlüğünü sağlarken, gıda güvenliği için sürdürülebilir tarım uygulamaları gibi yollarla doğaya dayalı çözümleri savunmak

9. Yeşil bütçeleme gibi politika yenilikleri yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın entegrasyonu ve yaygınlaştırılmasını teşvik etmek

10. İklim-okyanus arayüzünü güçlendirerek küresel müştereklerin yönetim boşluklarını ele almak.

Gezegemimizin en büyük sürdürülebilirlik sorunlarına çözümler öneren ödüllü düşünce kuruluşu Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü (IISD), 2023 yılında yayınladığı bir raporda Uluslararası Adalet Divanı'nın iklim değişikliğiyle mücadele söz konusu olduğunda, hükümetlerin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerinin neler olduğu açıklanmıştır. Bu tavsiye, küresel olarak sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme çabalarını harekete geçirmesi açısından olumlu bir gelişme olarak kabul etmiştir.⁹ Nitekim, kuruluşundan bu yana IISD çeşitli düzenleyici çerçeveler, politika tavsiyeleri ve doğaya dayalı çözüm yoluyla uluslararası iklim değişikliği yasasının uygulanması için gelişmekte olan ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışmış, kapasite geliştirme hizmetleri sağlamıştır.

Uluslararası Adalet Divanı'nın tavsiye görüşü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (UNGA) tarafından kabul edildikten sonra BM Genel Sekreteri António Guterres, büyüyen iklim adaletsizliğinin küresel iklim eylemine zarar verdiğini ve iklim krizinin üstesinden ancak halklar, kültürler, uluslar ve nesiller arasındaki işbirliği yoluyla gelinebileceğini ifade ederek kararı desteklemiştir. Bu doğrultuda karar, hükümetlerin Paris Anlaşması kapsamında ulusal olarak belirlediği önlemler ile bu anlaşmanın sıcaklık limitleri içinde kalmak için gerekli olan sera gazı emisyonlarının fiili kesintileri arasındaki çelişkiye dikkat çekmektedir; aynı zamanda iklim değişikliğine uyum konusunda daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

Hükümetler, sivil toplum, akademi ve özel aktörler 2023 yılı Kasım ayında düzenlenecek BM İklim Değişikliği Konferansı'na (COP 28) hazırlanırken, söz konusu karar uluslararası iklim topluluğu için çok önemli bir zamanda gelmiştir. Bu karar, dünyanın Paris Anlaşması hedeflerine ulaşmaya ne kadar yakın olduğunu ve daha nelerin yapılması gerektiğini gösteren Küresel Emisyonlar Durum Değerlendirmesinin sonuçlanmasını sağlayacaktır.

8 Dünya Enerji Konseyi'nin enerji sürdürülebilirliği tanımı üç ana bileşene dayanmaktadır: enerji güvenliği, enerjiye erişim ve çevresel sürdürülebilirlik. Bu üç hedefin birlikte dengelenmesi bir trilemma teşkil etmekte ve bu üçleme "enerji trilemması" olarak ifade edilmektedir.
9 <https://www.iisd.org/articles/insight/international-court-justice-vanuatu>.

Ayrıca karar, Paris Anlaşması hedeflerinin uygulanması gibi, devletlerin sürdürülebilir kalkınma politikalarını uygulamak için kullanılan kıstaslara daha fazla ayrıntı ve netlik sağlayabilir; iklim sorununun farklı yönleriyle mücadele etmeyi amaçlayan uluslararası süreçler kapsamında daha büyük eylemlere ilham verebilir.

Yunanistan merkezli düşünce kuruluşu Helenik Avrupa ve Dış Politika Vakfı (ELIAMEP) tarafından 2023 yılında yayınlanan raporda, su güvenliğine ilişkin mevcut küresel duruma genel bir bakış sağlanmakta, **hidrodiplomasi** çerçevesi ile su-enerji-gıda ilişkisi yaklaşımının iklim değişikliğinin etkilerinin üstesinden gelmede ve iklim değişikliğinin yönetilmesinde oynayabileceği role odaklanılarak, **Doğu Akdeniz** ve Ortadoğu (EMME) bölgesindeki durum ele alınmaktadır.¹⁰ Bugün, özellikle dünya nüfusunun yaklaşık %40'ı sınır aşan nehir ve göl havzalarında yaşadığından, sınır aşan su kaynaklarının mevcudiyeti her zamankinden daha fazla bir gerilim ve çatışma faktörüdür. Spesifik olarak, EMME bölgesindeki başlıca sınır aşan nehir havzaları, iklim değişikliği etkilerinin yanı sıra paylaşılan su kaynaklarının kullanımı ve kontrolü üzerindeki rekabetin etkisiyle artan adaletsiz paylaşımından kaynaklanan gerilimlere tabidir. Her şeyden önce, iklim değişikliği nedeniyle yağışlar azalmıştır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) tahminine göre, yüzyılın sonuna kadar bazı bölgelerde yağış ve kar yağışında önemli azalmalar beklenmektedir. Ayrıca, iklim değişikliğinin etkileri selleri ve kuraklıkları yoğunlaştırmanın yanı sıra yağış modellerini değiştirmekte ve deniz seviyelerinin yükselmesine neden olmaktadır. Doğu Akdeniz ve Orta Doğu İklim Değişikliği Girişimi'nin yakın tarihli bir raporuna göre, araştırmalar ezici bir çoğunlukla EMME bölgesi genelinde, su kaynaklarında yağış değişikliklerinin hidrolojik kuraklıklara neden olduğunu, akarsu akışını ve yeraltı suyu beslenmesini azaltarak su kalitesi sorunlarını artırdığını göstermiştir. Bu değişikliklerin yanı sıra kötü su yönetimi uygulamaları, su kaynaklarının sürdürülemez bir şekilde kullanılmasına katkıda bulunmaktadır. Nitekim ulusların sosyo-ekonomik ve sürdürülebilir kalkınması için hayati önem taşıyan bu sınır aşan kaynak, şu anda EMME bölgesindeki devletler arasındaki tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Ancak, aşılması gereken zorluklar sadece siyasi meselelerin çözümüne bağlı değildir; aslında daha çok su kaynakları ile enerji ve gıda sektörleri arasındaki ayrılmaz bağ olarak tanımlanan **“Su-Enerji-Gıda”** ilişkisinin yanlış yönetilmesiyle ilgilidir. Esasen, su kullanımı maliyetsiz değildir ve antropojenik su döngüsü toplam enerji tüketiminin en az %15'ini kullanmakta ve bu oran tüm ülkelerde giderek artmaktadır. Tersine, üretim için kullanılan teknik ne olursa olsun, enerji üretmek için su gerekir. Uluslararası Enerji Ajansı, küresel su çekilmesinin %10'undan enerjinin sorumlu olduğunu tahmin etmektedir. Gıda üretim zinciri, küresel enerji talebinin yaklaşık %30'unu tüketmekte ve bu da enerji fiyatlarının gıda fiyatları üzerindeki etkisini açıklamaktadır.

¹⁰ <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2023/02/Policy-paper-125-Fadi-Comair-Hydrodiplomacy.pdf>

Sınır aşan havzaların tek taraflı yönetimi, su-enerji-gıda üçlüsünün birbirine bağlanmasında aksamalara neden olmakta; ekosistemlerin ve doğal mirasın bozulmasına yol açmaktadır. Bu noktada, su kaynaklarının adil bir şekilde paylaşılması yoluyla EMME bölgesinde gıda, enerji ve insan güvenliğini sağlamak önemlidir. EMME ülkeleri tarafından desteklenen ve tamamen uygulanan ortak, katılımcı, entegre ve sürdürülebilir bir su kaynakları yönetimi mevcut gerilimleri tersine çevirebilir. Söz konusu yönetim, ancak hidro-diplomasi ile mümkündür.

Hidro-diplomasi suyu bir çatışma kaynağı değil, barış için bir katalizör haline getirerek havzalar düzeyindeki gerilimleri ortadan kaldırmayı; sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak su kaynaklarını ve su arzını şimdiki ve gelecekteki nesiller için güvence altına almayı; ilgili ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında etkileşime giren faktörleri birbirine bağlayan su-enerji-gıda bağlantısını bütünleştirerek bölgesel ekonomik kalkınma dinamikleri oluşturmayı hedeflemektedir. Nitekim su konusunda uluslararası iş birliği, EMME bölgesi için büyük önem taşımaktadır. Hidro-diplomasinin bu iş birliğini teşvik etmedeki önemi, dünyadaki birkaç su havzasında uygulanmasıyla açıkça görülmektedir: Afrika (Senegal nehri), Avrupa (Tuna, Drin nehirleri vb.), Orta Doğu Bölgesi (Asi nehri). Örneğin iki kıyıdaş ülke olan Lübnan ve Suriye arasında Asi Nehri üzerinde imzalanan anlaşma, bölgedeki en iyi uygulama olarak kabul edilmektedir. Her iki ülke de Asi Nehri üzerindeki su haklarını, 1997 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi tarafından öne sürülen su kaynaklarının adil paylaşımı ve makul kullanımı ilkeleri temelinde güvence altına almıştır. Dolayısıyla hidro-diplomasi yaklaşımı, ekolojik felaketlerin önlenmesini sağlayabilecek pragmatik çözümlerin uygulanması için değer ve teşvik oluşturma açısından yeni ufuklar açmanın önemini göstermektedir. Nitekim, Güney Koreli politikacı ve Birleşmiş Milletler eski Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un 2014 New York İklim Zirvesi'ndeki konuşmasında dediği gibi: "**B planımız yok, çünkü B gezegeni yok**".

Hindistan merkezli düşünce kuruluşu Observer Research Foundation tarafından 10 Mayıs 2023 tarihinde yayınlanan raporda, kişi başına gelir artışını ölçmek için sıklıkla kullanılan bir gösterge olan GSYH'nin sosyal ve çevresel ilerlemeye çok az ışık tuttuğu; refahı etkileyen çeşitli faktörleri içselleştirmek için daha kapsamlı bir indeksin gerektiği vurgulanmıştır.¹¹ Buna göre, ulusal hükümetler ve diğer paydaşlar, GSYH'nin insanların genel refahını belirlemede başarısız bir tek boyutlu gösterge olduğunu görmektedir. Nitekim GSYH'ye dayalı dar politikaların, birçok nedenden dolayı bölgeler arası ve bölge içi eşitsizlikleri artırdığı, iklim başta olmak üzere çevresel ve biyolojik çeşitlilik kaybına yol açtığı görülmektedir. GSYH gelir ve servet eşitsizlikleri, doğal kaynakların tükenmesi ve sürdürülebilirlik gibi gerçek dünyanın çeşitli yönlerini göz ardı ederek, yalnızca belirli bir zaman diliminde ve ülkenin coğrafi bölgesi içinde üretilen mal ve hizmetlerin değerini dikkate almaktadır. Ayrıca GSYH hesaplamaları, ev işleri ve çocuk, yaşlı, engelli bakımı gibi ücretsiz işlerin değerini ve ilgili kişilerin psikolojik, zihinsel ve duygusal koşullarını ihmal etmektedir.

Biyoçeşitlilik kaybı, karbon emisyonları, çevresel kirliliğin yanı sıra pandemiler, çatışmalar ve krizler dahil olmak üzere felaket olayları gibi birçok dışsalılık GSYH tarafından belirlenmez. Çevresel sürdürülebilirlik, GSYH'nin büyük ölçüde göz ardı ettiği kritik bir bileşendir; oysa doğru bir refah ölçümü için, ne kadar ürettiğimiz ve büyüdüğümüz kadar, nasıl ürettiğimiz ve çevreyi ne kadar etkilediğimiz de önemlidir. Buna ek olarak, internet ve dijitalleşmeyle nesnelere üretime yön verdiği akıllı makine ve robotların dönemi olan Sanayi Devrimi 4.0 gibi 21. yüzyılın önemli teknolojik gelişmeler de GSYH ile açıklanamamaktadır. Dolayısıyla GSYH hesaplaması, ülkeler arası karşılaştırmalara izin veren ve bu nedenle ekonomik büyümenin standart bir ölçüsü olmaya devam eden uluslararası kabul görmüş standartlara dayansa da kalkınmanın çok boyutlu doğasını yakalayan ve sürdürülebilirliğin yanı sıra insanların refahına odaklanarak GSYH'yi tamamlayıcı bir göstergeye ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda, özellikle son yıllarda daha geniş ilerleme ölçütleri geliştirmek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Çevresel Ekonomik Muhasebe Sistemi (SEEA) Merkezi Çerçevesi, ekonomi ve çevre arasındaki etkileşimi ölçmek için toprak, enerji, su ve mineraller gibi varlıklara odaklanarak, 2012 yılında BM İstatistik Komisyonu'nun 43. oturumunda uluslararası bir istatistik standardı olarak kabul edilmiştir. SEEA Ekosistem Muhasebesi, BM İstatistik Komisyonu'nun 2021'deki 52. oturumunda ekosistem hizmetlerinin ölçülmesine ve mercan resifleri, yağmur ormanları ve mangrovlar¹² gibi varlıkların tükenmesinin yanı sıra insan faaliyetleriyle etkileşimlerin tahmin edilmesine odaklanarak kabul edilmiştir. Diğer bir gösterge, çevresel bozulmayı ekonomik üretime dahil eden Gerçek İlerleme Göstergesi'dir. Çevre dostu ekonomik kalkınma hedefiyle yeşil büyüme göstergelerinin çerçeveleri geliştirilmiştir. Tüm bu girişimler, kalkınmanın çevresel boyutunu göz önünde bulundurmıştır. Söz konusu küresel girişimlerin yanı sıra bölgesel çalışmalar da mevcuttur.

¹¹<https://www.orfonline.org/research/beyond-gdp-measuring-the-value-of-wellbeing/>.

¹² Mangrov, denizin içine yerleşmiş olan ve yüksek tuzluluk oranına rağmen ayakta kalabilen ağaçlar, ağır çevre koşullarında yaşamalarını sürdürebilen canlı çeşitliliği ile dünyada nadir rastlanan orman türlerinden biridir.

Örneğin Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından iki yılda bir yayınlanan “**Hayat Nasıl? Refahı Ölçmek**” başlıklı rapor, üye ülkeleri kapsayan mevcut refah için 11 alan (konut, gelir, işler, toplum, eğitim, çevre, yönetim, sağlık, yaşam memnuniyeti, güvenlik ve iş-yaşam dengesi) ve gelecekteki refah için dört alan (doğal sermaye, ekonomik sermaye, beşerî sermaye ve sosyal sermaye) doğrultusunda belirlenen göstergeleri analiz etmektedir. Ayrıca, Hindistan’daki politika düşünce kuruluşu olan Gelişmekte Olan Ülkeler için Araştırma ve Bilgi Sistemi (RIS), sağlıklı yaşam, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliğin önemini ele almak için BRICS¹³ Sağlık Endeksi’ni oluşturmuştur. Endeks maddi refah, insan yeterliliği, sağlık ve sürdürülebilirlik olmak üzere dört boyutu kapsamaktadır.

Öte yandan, refah için herkes tarafından kabul edilebilir yeni bir ölçüm çerçevesi geliştirmek, esasen önemli uluslararası iş birliğini gerektirmektedir. Bu nedenle, küresel politikaların şekillendirilmesinde etkili olan G20, bu çalışmaya ivme kazandırmak için idealdir. Politika yapımında refah ölçüm göstergelerini GSYH ile birleştirmek, G20’nin tahsis verimliliğini artırmaya yardımcı olabilir. Ayrıca, refaha uygun şekilde değer vererek yaşam kalitesini etkileyen sosyal ve ekonomik faktörlerin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını da sağlayabilir. Ek olarak, zaman içinde refahtaki değişimlerin izlenmesi, G20’nin yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan politikaların izlemesine ve daha fazla eyleme ihtiyaç duyulabilecek alanları belirlemesine yardımcı olabilir. Bunun için, ülkeler arasında karşılaştırılabilir olması ve refaha uygun şekilde değer vermesi sağlanarak GSYH ölçümlerini tamamlamak için sürdürülebilirlik de dahil olmak üzere refahı yakalayan adil bir ölçüm çerçevesini geliştirilmeli; 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde taahhüt edildiği gibi, daha müreffeh ve sürdürülebilir toplumlar oluşturmaya yönelik kaliteli ve zamanında veri toplama için ulusal istatistik sistemlerini güçlendirmeye yönelik yatırımlar teşvik edilmelidir.

Bununla birlikte, yine Observer Research Foundation tarafından yayınlanan 18 Mayıs 2023 tarihli raporda kilit bir paydaş olarak özel sektörün, düşük ve orta gelirli ülkelerde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik ilerlemeyi hızlandırabileceğinden bahsedilmiştir.¹⁴ Gelişmekte olan ülkelere kayıtlı ve kayıt dışı işlerin yaklaşık %90’ına özel sektör katkıda bulunmaktadır. Çok uluslu işletmeler, küçük ve orta ölçekli yerel işletmeler veya kayıt dışı sektör kuruluşlarından özel girişimler insanların yaşamlarını iyileştiren, yerel vergi gelirleri oluşturan ve ekonomik büyümeyi teşvik eden mal ve hizmetlerin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Özel sektör, politika müdahaleleri ve diyaloglar yoluyla küresel, bölgesel, ulusal ve yerel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 2030 Gündemi’ne katkıda bulunmaktadır. Yeni ortaklık modelleri, bilgi yayma ve dijital çerçeve gibi özel sektör uygulamalarını çeşitli iş birliği yöntemleri politika zorunlulukları aracılığıyla bütünleştiren kanıta dayalı bir politika çerçevesi, kalkınma çabalarını zenginleştirebilir ve çeşitlendirebilir.

13 BRICS, yükselen piyasa ekonomileri içinde önde gelen beş ekonominin (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) adlarının ilk harflerinden türetilmiş bir kısaltmadır.

14 <https://www.orfonline.org/research/private-sector-participation-and-commitment-to-sdgs/>.

Hindistan, G20 başkanlığının bir parçası olarak özel sektörün düşük karbon ekonomisindeki fırsatlardan yararlanmasını savunabilir. Özel sektörle iş birliği, arz-yönlü yeşil altyapı yoluyla finansmanın harekete geçirilmesine daha fazla yardımcı olacaktır. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından yapılan bir araştırma net sıfır karbona ulaşmanın, hükümetlerin, hükümet politikası kararlarıyla desteklenen ortaklık ve iş birliği yoluyla özel sektörü devreye sokmak için istikrarlı bir odaklanma gerektirdiğini savunmuştur. Bu kapsamda özel sektör kuruluşları aracılığıyla iklim finansmanı, iklim değişikliğini hafifletme ve uyum eylemlerini destekleyecektir. Ayrıca, özel sektör aracılığıyla güçlendirilmiş iş birliği, kadınların ekonomik faaliyetlere katılımında karşılaştığı zorlukları azaltmak için bir yol olacaktır. Özel sektör yatırımı yoluyla teknolojiye erişim sağlamak ve yeniliği teşvik etmek, dijitalleştirilmiş dünyada son kilometreye kadar değer sağlamak için işsizlik, yoksulluk, açlık ve daha iyi sağlık gibi en acil zorluklarla yüzleşmek için kamu ve özel sektör arasındaki iş birliğini teşvik edecektir. Dolayısıyla özel sektör finansman kuruluşlarıyla etkileşimi teşvik etmek, finansal riskler ve makroekonomik istikrarsızlık gibi hafifletme stratejilerini ele almak ve yatırım kararları sırasında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanmasını desteklemek G20 üyeleri için bir öncelik olmalıdır.

Çevresel sürdürülebilirlik konusunda, yaşam döngüsüne büyük katkı sağlayan ve ekosistemin bir parçası olan hayvanların da önemli bir yeri vardır. Kenya merkezli düşünce kuruluşu Uluslararası Hayvancılık Araştırma Enstitüsü (ILRI) tarafından 2023 yılında yayınlanan bir raporda, Bill ve Melinda Gates Vakfı tarafından finanse edilen Kalkınma için **Küresel Sürdürülebilir Hayvancılık Savunuculuğu Projesi (GLAD)** aracılığıyla ILRI'nin kanıt dayalı savunuculuğa¹⁵ yeni bir yaklaşımı test ettiğinden bahsedilmektedir.¹⁶ Düşük ve orta gelirli ülkelerde hayvancılık sağlıklı beslenme, iklim değişikliği, pandemik tehditler, biyolojik çeşitlilik kayıpları, çevresel zarar gibi dünyanın en büyük zorluklarından bazılarının merkez üssü olarak görülmektedir. Fakat, hayvancılık sistemleri kadınlar ve çocuklar için daha iyi beslenme, küçük çiftçiler için daha iyi gelir, gençler için iş fırsatları, kadınlar için daha fazla güçlenme, iklim değişikliğine dayanıklılık ve uyum sağlama gibi çok çeşitli kalkınma çıktıları sağlamaktadır. Yine de daha adil ve sürdürülebilir bir gelecek oluşturmak için tartışmalara dahil edilmeleri gerektiği açıktır. Kanıt ve denge oluşturmak için bu tartışmaları beslemek ve bilgilendirmek, GLAD projesinin merkezinde yer almaktadır. Bu kapsamda GLAD çevreye duyarlı, sağlıklı ve güvenli besi hayvanı gelişimi için kalıcı çözümler geliştirmeye yardımcı olmak adına hayvancılık sektörü içindeki ve dışındaki ortaklarla birlikte çalışma, hayvancılıkla ilgili küresel söylemleri bilgilendirme, olumlu politika ortamlarına katkıda bulunma, düşük ve orta gelirli ülkelerde gıda güvenliği, iklim uyumu, geçim kaynakları ve beslenme sonuçları sağlayan sürdürülebilir hayvancılık çözümlerine yönelik finansal yatırımların büyümesine yardımcı olma gibi amaçlar taşımaktadır. GLAD projesi ve bilimsel ekipler, sürdürülebilir hayvancılık sistemlerini savunmak ve hayvancılık sektörünün ötesindeki gelişim süreçlerine dahil olmak için bilimsel kanıtları kullanmada neyin işe yarayıp neyin yaramadığı hakkında adım adım bir öğrenme sürecinde birlikte çalışmıştır. Buna göre, ilk aşamada anahtar temalar etrafından kanıt temeli sağlanmıştır. İkinci olarak kanıtlar, kilit paydaş gruplarının ihtiyaçlarına uyacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Üçüncü olarak kanıtlardan ve ortaklıklardan en fazla fayda sağlayabilecek küresel ve ulusal aktörler bilgilendirilmiştir. Nihai olarak, sürdürülebilir hayvancılık gelişimini savunan bir müttefikler ağı oluşmuştur.

3.2. Ekonomik Sürdürülebilirlik

Doğal kaynaklar ve çevre, gelecekteki tüm ekonomik faaliyetlerin üzerinde yorumlanması gereken nihai temeli oluşturmaktadır. Buradan, gelecekteki ekonomik ilerlemenin, çevresel sürdürülebilirliğe giderek daha fazla bağımlı olacağı sonucu çıkmaktadır. Son zamanlarda refah, sürdürülebilir kalkınma bağlamında çok önemli bir kavram olarak kabul edilmiştir. Refah, herhangi bir mal veya hizmetten yararlanmayı içeren bir tüketim eylemi olarak anlaşılmaktadır. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma, en geniş ekonomik yorumuyla “**tüketimi**” uzun bir süre boyunca artırma anlamına gelmektedir.

15 Kanıt dayalı savunuculuk, bilgi ve veriyi etkili bir argümana dönüştürerek, karar vericilere farklı ve çeşitli iletişim kanallarıyla ulaştırma süreci olarak tanımlanmaktadır.

16 <https://www.ilri.org/news/science-and-advocacy-finding-right-balance>.

Öte yandan tüketim ve refah arasındaki ilişki, sürdürülebilirlik açısından optimum kaynak kullanımını gerektirmektedir. Nitekim sürdürülebilir bir ekonomi, minimum kaynak kullanımı ve çevresel zarar ile maksimum refahı sağlayan ekonomi olarak ifade edilmektedir. Ekonomik açıdan sürdürülebilir olmak, doğal kaynaklara yönelik genel talebin, doğanın yenilenebilir kaynak arzından daha az olmasını gerektirmektedir. Başka bir deyişle, ekonomik sermayedeki herhangi bir artış, doğal ya da toplumsal sermayeyi azaltma pahasına olmamalıdır. Dolayısıyla ekonomik sürdürülebilirlik, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı sürece gerçekleşebilir.

Ekonomik sürdürülebilirliği etkileyen faktörler şunları içermektedir.¹⁷

- Kaynakların sorumlu yönetimi
- Ekonomik sistemlerin ve işletmelerin verimlilik ve yenilikçilik kapasitesi
- Makro düzeyde finansal istikrar
- Devletlerin yoksulluk, cinsiyet eşitliği, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim ve çevresel sürdürülebilirlik gibi önemli sosyal konuları ele alan politikaları, programları ve girişimleri teşvik etme taahhüdü
- Kamu yönetimi ve özel işletmeler arasında iş birliği
- Eşitlik ve sosyal içerme düzeyi
- Kurumsal sorumluluk.

Ekonomik sürdürülebilirlik konusunda, 2023 yılında ABD merkezli düşünce kuruluşu Center for Strategic and International Studies (CSIS), kalkınma finansmanı çerçevesinde **çok taraflı kalkınma bankası sisteminin evrimi** hakkında ABD Hazine Bakanı Janet L. Yellen ile bir söyleşi gerçekleştirmiştir.¹⁸ Çok taraflı kalkınma bankaları, 21. yüzyılın kalkınma zorluklarını ele almak için devreye alınması gereken geniş finansal mimarinin güçlü bir ayağıdır. Bu bankaların temel modeli, ülkelerin kalkınma kısıtlamalarını ele almayı amaçlayan belirli yatırımlar için borçlanmasını içermektedir. Günümüz dünyasında, çok taraflı kalkınma bankalarının temel misyonu olan yoksulluğu azaltma ve kapsayıcı ekonomik büyüme konusunda ilerleme kaydetmeleri önemlidir. Ancak iklim değişikliği, salgın hastalıklar, çatışma ve benzeri küresel zorluklara karşı kararlı adımlar atmaları da aynı derecede önemlidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kalkınma bankaları yoksulluğun azaltılmasında ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasında kritik bir rol oynamıştır. Kalıcı yoksullukla karşı karşıya kalanlar ve çatışmadan kurtulanlar da dahil olmak üzere çok çeşitli ülkeler için bunu başarıyla gerçekleştirmiştir. Ne var ki günümüzde, hepimizin karşı karşıya olduğu küresel zorlukları ele alınmadan yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınma konusunda sürekli bir ilerleme sağlanması mümkün değildir. Örneğin COVID salgını, aşırı yoksullukta 20 yılı aşkın süredir görülmemiş bir artışa neden olmuştur. Zambiya’da küçük çiftçiler, kuraklık ve sel gibi aşırı hava olaylarının tarımsal verimi azalttığını, açlığı ve gıda güvensizliğini şiddetlendirdiğini ifade etmiştir.

¹⁷ enel.com/company/stories/articles/2023/06/three-pillars-sustainability.

¹⁸ <https://www.csis.org/analysis/us-treasury-secretary-janet-l-yellen-addresses-evolution-development-finance-csis>.

Öte yandan, küresel zorluklarla mücadelenin maliyeti tüm dünyaya yayılabilir. Bu maliyetlerle yüzleşen ülkeler, çoğu zaman dünyanın en fakir ve savunmasız topluluklarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, küresel zorluklara yönelik yatırımların yetersiz kalması çok taraflı kalkınma bankası sisteminin değişmesini gerektirmektedir. Bakan Yellen, kalkınma bankalarının gelişimi konusunda bir çağrıda bulduklarını ve bu kapsamda Dünya Bankası evrimini başlattıklarını ifade etmiştir. Bunun **için ilk olarak** Banka vizyonunu, yoksulluğu azaltılma ve ortak refah hedeflerine ulaşmanın ayrılmaz bir parçası olarak küresel zorlukları ele almayı içerecek şekilde genişletmesi gerekmektedir. Nitekim bu zorluklar, yoksulluğun hafifletilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi ile iç içe geçmiştir. **İkinci olarak** Banka, ülkelerin küresel zorluklarla mücadele etmesi için doğru teşvikleri oluşturmalıdır. Buna, bu tür projeleri ekonomik açıdan daha uygun hale getirmek için yatırım maliyetlerinin düşürülmesi de dahildir. Örneğin, Banka'nın küresel zorlukların üstesinden gelmek için ülkelerin kullanabileceği imtiyazlı kaynakları belirleme doğrultusunda bu kaynaklar, kömürlü termik santrallerin hizmetten çıkarılmasını teşvik etmede, temiz enerji geçişi sırasında yerinden edilmiş işçileri korumada; hastalıkların yayılmasını azaltmak için sağlık sistemlerini geliştirmede veya mülteciler ve ev sahibi topluluklar için temel hizmetleri desteklemede fayda sağlayabilmektedir. **Üçüncü olarak** Banka, operasyonel yaklaşımında daha cesur olmalıdır. Örneğin, şehirlerin iklim açısından akıllı kentsel altyapı için finansmana erişimi kolaylaştırılabilir. **Son olarak**, Banka mevcut mali kaynaklarını sorumlu bir şekilde genişleterek mali kapasitesini artırmalıdır. Kalkınma bankalarının sermaye yeterliliği çerçevelerine ilişkin geçen yılki G-20 raporu, bu alıştırma için sağlam bir plan sunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, rapordaki bir dizi tavsiyenin araştırılmasını ve bunun hızlı bir şekilde uygulanmasını güçlü bir şekilde desteklemektedir. Ayrıca banka için ek mali kapasite kadar önemli olan, özel sermayenin ve yerel kaynakların daha güçlü seferber edilmesidir. Tek başına uluslararası kamu finansmanı, küresel zorluklarla etkili bir şekilde mücadele etmek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gereken finansman düzeyine yaklaşamaz.

Bakan Yellen, görüştüğü birçok hükümet yetkilisinin Dünya Bankası ve çok taraflı kalkınma bankası sisteminden ihtiyaçlarına cevap veren kurumları talep ettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, ulusal önceliklerin anlaşılması ve programların bunlara hitap etmesinin yanı sıra Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için açıkça yardım isteklerini dile getirmiştir.

Benzer şekilde, ABD merkezli düşünce kuruluşu Center for Global Development tarafından 2023 yılında yayınlanan raporda, çok taraflı kalkınma bankası sisteminin iklim ve kalkınma finansmanı zorluklarını ele almak için büyük reformlara ihtiyacı olduğundan bahsedilmiştir.¹⁹ Son yıllarda, COP27 ve G20 liderlerinin de dahil olduğu, çok taraflı kalkınma bankası reform çağrıları ortaya çıkmıştır. Bu çağrılar, büyük ölçüde mevcut fon miktarını artırmaya odaklansa da sisteme daha fazla finansman eklemek tek çözüm değildir. İhtiyaç duyulan şey, bir paradigma değişikliğidir.

Nitekim, çok taraflı kalkınma bankalarında reform yapmak, sistemin her yönünün değişmesi gerektiği anlamına gelmez. İdeal olarak çok taraflı kalkınma bankası, misyonunu ve finansal akışlarını Paris Anlaşması ve BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi tarafından belirlenen küresel iklim ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle daha uyumlu hale getirirken, mevcut avantajlarını koruyarak geçmiş deneyimlerini göz önünde tutmalıdır. Dolayısıyla, çok taraflı kalkınma bankaları için yapılması gereken üç değişiklik şunlardır:

¹⁹ <https://www.cgdev.org/blog/mdbs-need-major-reforms-not-just-more-funding-address-climate-and-development-finance>.

1. Önceliklerin, küresel iklim ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle hizalanması gerekmektedir. Çok taraflı kalkınma bankaları ülkelerle olan çalışmalarında, finansmanı tüm ekonomiye yaymak yerine, kalkınma ve iklim sonuçları için kritik olan sektörlere yatırıma öncelik vermelidir. Bu önceliklendirme ülkelere özgü olmalı ve başarı finansal girdilerle değil, gerçekçi sayıda kalkınma ve iklim sonuçlarıyla ölçülmelidir. İklimle ilgili hedefleri desteklemek için imtiyazlı finansman, bu başarıya önemli bir katkı sağlayabilir.

2. İklim krizi ve diğer küresel zorluklarla etkili bir şekilde mücadele etmek adına, kalkınma finansmanı kurumlarının uyumlu bir sistem olarak işlev görmesi için emsalleriyle iş birliğini artırması gerekmektedir. Bu yeni sistemde çok taraflı kalkınma bankaları, bir ülkenin kendine özgü sürdürülebilir büyüme modelini gerçekleştirmek için neye ihtiyaç duyduğuna dair ortak bir anlayışla birlikte çalışmalıdır. Nitekim gelişmekte olan ülkeler, uluslararası finans piyasalarında daha yüksek borçlanma maliyetleriyle karşı karşıya kalmakta ve bu durum iklim ve sürdürülebilir kalkınma eyleminin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Çok taraflı kalkınma bankaları, ülkelerin bu tür yatırımlar için daha iyi koşullarda borçlanmasına yardımcı olabilir.

3. Çok taraflı kalkınma bankaları, özel sektörle ortaklıklarını güçlendirmelidir. Güçlü bir iş birliği, risklerin azaltılmasına yardımcı olabilir.

Eylül ve aralık ayında gerçekleşen G20 ve BM zirveleri, Ekim'deki IMF/Dünya Bankası yıllık toplantıları ve Aralık'taki COP28 dahil olmak üzere 2023'teki çok taraflı toplantılar, çok taraflı kalkınma bankalarına yönelik yapılacak reformların görüşülmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.

ABD merkezli düşünce kuruluşu Brookings Institute tarafından 2023 yılında yayınlanan rapor, **Dünya Bankası Evrim Yol Haritası**'nı incelemiştir.²⁰ Rapora göre, Dünya Bankası'nın evrimine dair tartışmalar, kritik bir dönemde gerçekleşmektedir. Nitekim gelişmekte olan ülkeler, mali desteklerin kaybı, artan borçluluk ve kredi itibarının aşınması ile COVID-19 salgını ve Ukrayna savaşının benzeri görülmemiş etkisine maruz kalmış; bu da büyüme beklentilerinde düşüşe ve krizlere yol açmıştır. Yoksulluğun azaltılmasındaki ilerleme durmuş ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin çoğu gerçekleştirilememiştir. Gelişmekte olan ülkeler ise iklim değişikliği ve salgın hastalıklar dahil olmak üzere küresel zorluklardan olumsuz etkilenmekte ve karşılaştığı zorluklarla mücadele etmekte sınırlı kapasiteleri nedeniyle başarısız olmaktadır.

20 <https://www.brookings.edu/articles/the-trillion-dollar-bank-making-ibrd-fit-for-purpose-in-the-21st-century/>.

Bu arka plan doğrultusunda Dünya Bankası Kurulu, Dünya Bankası misyonunun geliştirilmiş bir formülasyonunu önermiştir: “**Sürdürülebilir, kapsayıcı ve dayanıklı kalkınmaya teşvik ederek aşırı yoksulluğu sona erdirmek ve ortak refahı artırmak.**” Yol haritası, Dünya Bankası Grubu’nun son on yılda giderek daha fazla öne çıkan üç küresel soruna (iklim değişikliği, salgın hastalıklar ve çatışma) uzun süredir devam eden desteğini derinleştirirken, ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşma çabalarını teşvik etmektedir.

Dünya Bankası Grubu, çok taraflı kalkınma bankası sisteminin geri kalanıyla beraber, ülkelere gerekli yatırımların gerçekleştirilmesinde ve gerekli ölçekte, doğru türden finansmanın sağlanmasında merkezi bir role sahiptir. Dünya Bankası Grubu içinde, son derece zor koşullarda, düşük gelirli ve kırılgan ülkelerin acil ihtiyaçları göz önüne alındığında, Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)’nin rolü hayati olmaya devam etmektedir. Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ve Çok Taraflı Yatırım Garantisi Ajansı’nın (MIGA) rolü de özel sektör yatırım ve finansman potansiyelinden yararlanmak için çok önemlidir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerdeki ileriye dönük büyük ihtiyaçlar ve sürdürülebilir kalkınma konusunda büyük yükü yönetme konusundaki önemli yeteneği göz önüne alındığında, ölçek büyütme çabasında çipa rolünü oynaması gereken Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD)’dir. Dış finansmanda ihtiyaç duyulan büyük ve acil artış göz önüne alındığında, Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD), 2030 yılına kadar toplam kredi riski 1 trilyon ABD doları olacak şekilde, sürdürülebilir yıllık kredi verme miktarını üç kat artırarak yılda yaklaşık 100 milyar ABD dolarına çıkarmalıdır.

Bu kapsamda ölçek büyütme zorunluluğu, ülkelerde olduğu kadar bölgesel ve küresel olarak diğer paydaşlarla da daha güçlü ortaklıkları garanti etmektedir. Banka, adil enerji geçiş ortaklıkları gibi öncelikli hedeflere yönelik ülke liderliğindeki platformları teşvik etmeli ve proaktif olarak desteklemelidir. Hem ülke düzeyinde eylemlere ivme kazandırmak hem de küresel kalkınma finans sistemini güçlendirmek için küresel ve bölgesel düzeyde güçlendirilmiş ortaklıklar desteklemelidir. Ayrıca, IBRD’nin önerilen ölçekte yanıt verebilmesi için finansmanını güçlendirmesi gerekmektedir. Herhangi bir evrim yol haritasının ciddiyetinin nihai turnusol testi, hissedarların taze sermaye sağlama isteğini sağlayacaktır. G-20 Sermaye Yeterliliği Çerçevesi raporundaki tavsiyeleri izleyerek bilançoları optimize etmek için daha çok şey yapılmalıdır. Hibrit sermaye seçenekleri de potansiyel sunmaktadır; ancak hissedarlar piyasalara ve kredi derecelendirme kuruluşlarına IBRD’nin tamamen arkasında durduklarını yansıtmalıdır.

Kâr amacı gütmeyen uluslararası basın sendikasının ajansı olan InDepthNews, sürdürülebilir ekonomi ve sanayi alanında **Birleşmiş Milletler’in 2023 Sürdürülebilir Kalkınma Finansmanı Raporu’nu** değerlendirmiştir.²¹

²¹ <https://indepthnews.net/un-pleads-for-bringing-industry-and-sustainability-together/>.

Buna göre rapor elektrik arzı, sanayi, tarım, ulaşım ve altyapı da dahil olmak üzere dönüşümleri hızlandırmak için acil ve büyük yatırımlara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres raporun önsözünde, “Sürdürülebilir kalkınma yatırımları, enerji ve gıda sistemlerini dönüştürme araçları olmadığı takdirde gelişmekte olan ülkeleri daha da geride bırakmaktadır.” yorumunu yapmıştır. Öte yandan rapor, gerekli değişikliklerden bazılarının hâlihazırda gerçekleştirilmekte olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, 2022 yılında Ukrayna’daki savaşın neden olduğu enerji krizi, hızlı bir şekilde 1,1 trilyon dolara yükselen küresel temiz enerjiye geçiş yatırımını teşvik etmiştir. 2022’de ilk kez enerjiye geçiş yatırımları, fosil yakıtlı sistem yatırımlarını geride bıraksa da bunların neredeyse tamamı Çin ve gelişmiş ülkelerde meydana gelmiştir. Fakat gelişmiş ülkelerin aksine, gelişmekte olan ülkelerin çoğunun yatırım için gerekli kaynağa sahip olmadığı tespit edilmiştir. Raporda, iklim değişikliği, Rusya’nın Ukrayna’yı işgali, COVID-19 salgını ve 2019’dakinden iki kat daha yüksek borç ödemelerinin bir araya gelerek gelişmekte olan ülkeler üzerinde büyük mali baskılar oluşturduğu ve bu ülkelerin sürdürülebilir dönüşüme yatırım yapma yeteneklerini sınırlandırdığı belirtilmiştir. Bunun için uluslararası finansal mimaride değişiklikler yapılarak, yeterli kaynakların elde edilebileceği tahmin edilmektedir. Raporda, reformdan geçirilmiş etkili bir uluslararası finansal mimari için gerekenler şu şekilde sıralanmıştır:

- Gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını karşılayan dijitalleşmiş ve küreselleşmiş işletmelerin vergilendirilmesine yönelik kurallar da dahil olmak üzere uluslararası vergi normlarını düzenleme
- Özel sektör kârlılığını sürdürülebilirlikle daha iyi ilişkilendirmek için politika ve düzenleyici çerçeveler sunma
- Kalkınma bankası sisteminin ölçeğini ve misyonunu geliştirme
- Hızlı bir şekilde faaliyete geçirilmesi gereken iklim değişikliğine ilişkin bir zarar fonu oluşturma
- Düşük gelirli ülkelerin %60’ının borç sıkıntısı içinde veya risk altında olduğu göz önüne alındığında, borç hafifletme ve uluslararası borç çözümleme mimarisinde büyük bir iyileştirme
- Yeşil sübvansiyonlarla ilgili mevcut gerilimlere yaklaşımı gözden geçirmek ve çözmek için çok taraflı ticaret kuralları.

Ekonomik sürdürülebilirlik konusunda iş birliğine yapılan vurgu, Observer Research Foundation tarafından 2023 tarihinde yayınlanan bir raporda da dile getirilmiştir.²² Rapora göre, Küresel Güney’de Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine yönelik ilerleme, COVID-19 salgını, uzayan Rusya-Ukrayna savaşının yansımaları, gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya kaldığı zorluklar ve geleneksel bağışçı ülkelerden gelen yardımların azalması nedeniyle tehdit altındadır.

22 <https://www.orfonline.org/research/leveraging-south-south-cooperation-to-finance-the-sdgs/>.

Nitekim küresel olarak birbirine bağılı bir dünyada kalıcı barış, refah ve çevresel sürdürülebilirliğin temellerini atan Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak her zamankinden daha önemli olmaktadır. Buna rağmen uzmanlar, dünyanın bu hedeflere ulaşmak için doğru yolda olmadığı konusunda hemfikirdir. Birincil sebep, yetersiz yatırım ve finans seviyeleridir: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri için finansmanda tahmini yıllık boşluk 4 trilyon ABD dolarından fazladır ve bu boşluğun çoğu Küresel Güney’de bulunmaktadır. Bu, küresel Kuzey ülkelerinin ve Güney ülkelerinin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşma performansındaki genişleyen farkı açıklamaktadır. Küresel Kuzey’deki gelişmiş ülkeler makro-ekonomik çerçevelerini istikrara kavuşturmaya, iklim direnci geçişlerini hızlandırmaya ve Ukrayna’daki savaş çabalarını desteklemeye odaklanırken, halihazırda finansal açıdan sıkıntılı olan ülkelerde Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini finanse etmek öncelikli gündemleri olmayabilir.

Dünya Bankası’nın 2023 yılı ocak ayında yayınladığı Küresel Ekonomik Beklentiler Raporu’na göre Avrupa Birliği ülkeleri, ABD ve Çin gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etkiler oluşturacak zayıf dönemleriyle karşı karşıyadır.

Bu kapsamda küresel finansal ortam, gelişmekte olan ülkelere Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda ulusal kalkınma planlarının uygulanmasını finanse etmek için borç vermeye elverişli değildir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için hem yerel kaynaklardan hem de küresel topluluktan sağlanan fonlar, dikkatlerin makro-ekonomik cephede istikrar sağlayıcı önlemlere çevrilmesiyle daha da sınırlı hale gelmektedir.

Bu noktada, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin finansmanı için **Güney-Güney İş birliği** önemli bir alternatif oluşturabilmektedir. Güney- Güney İş birliği, iki veya daha fazla gelişmekte olan ülkenin birbiriyle teknik becerilerini paylaştığı, bilgi alışverişinde bulunduğu, teknolojik transfer, yaptığı ve finansal yardım sağladığı benzersiz bir düzenlemedir. Söz konusu düzenleme aracılığıyla Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılması için, üçlü iş birliğine odaklanan “Hedef 17: Amaçlar İçin Ortaklıklar”ın uygulanması gerekmektedir. Bu Güney-Güney finansı, Kuzey finansı, yerel ve küresel özel sektör finansmanının bir karışımını içermektedir. Ayrıca Hedef 17, Güney-Güney ülkeleri arasında artan ticaret ve yatırımı, kalkınma finansmanını ve hızlandırılmış teknoloji transferini vurgulamaktadır. Güney-Güney iş birliği hedefleri, Güney ülkelerinde üretken kapasite inşasını, ekonomik çeşitliliği, yerel özel sektör gelişimini ve insana yakışır bir iş oluşturmaya teşvik etmelidir.

Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma için ortaklıkları canlandırmayı amaçlayan Hedef 17, Güney-Güney iş birliği yöntemlerini ve odak noktasını şekillendirmek için yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte, Güney-Güney kalkınma finansmanını koordine etmek ve etkinliğini artırmak için kurumsal yapı olarak Küresel Güney Kalkınma Yardım Komitesi’nin oluşturulması önerilmektedir.

2023 yılında OECD tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin finansmanı hakkında yayınlanan raporda, harekete geçirilmiş özel finans kavramı ile özel sektörün sürdürülebilir kalkınma projelerine katılımı değerlendirilmiştir.²³ **Addis Ababa Kalkınma için Finansman Eylem Gündemi**²⁴ Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin uygulanması için tüm finans kaynaklarının seferber edilmesini önerse de finansman açığının 2021’de 3,9 trilyon ABD doları olduğu tahmin edilmektedir; bu durum 2020 tahminlerinden %56 oranında fazladır. Bu fark, Kalkınma Yardımı Komitesi üyelerinin 2021’de 185,9 milyar ABD doları tutarında resmi kalkınma yardımı ile dünya çapındaki kalkınma iş birliği bütçelerini büyük ölçüde aşmaktadır.

Ayrıca gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere iklim eylemini desteklemek için 2020 yılına kadar yılda 100 milyar ABD doları sağlamayı taahhüt etse de 2021 yılında hedefe ulaşamamıştır. Sürdürülebilir kalkınma için gelişmekte olan ülkelere yönelik özel finansmanı seferber etmek, tartışmanın odağında yer almaktadır.

Seferber edilen özel finansa ilişkin istatistikler, Sürdürülebilir Kalkınmaya dair verilerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 2022 yılı mart ayından beri bu veriler, “17.3.1: Gelişmekte olan ülkeler için birden fazla kaynaktan seferber edilen ek finansal kaynaklar” şeklinde Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi gösterge çerçevesine entegre edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ek finansmanın seferber edilebilmesi için kalkınma finansmanının stratejik kullanımı olarak tanımlanan “**OECD Karma Finans İlkeleri**”nin merkezine özel finansman seferberliği yerleştirilmiştir.

23 <https://www.oecd.org/dac/2023-private-finance-odfi.pdf>.

24 Addis Ababa Eylem Gündemi, Üçüncü Uluslararası Kalkınma Finansmanı Konferansı’nda kabul edilmiştir (Addis Ababa, Etiyopya, 13-16 Temmuz 2015). Eylem Gündemi, Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündeminin uygulanmasını desteklemek için güçlü bir temel oluşturur. Tüm finansman akışlarını ve politikalarını ekonomik, sosyal ve çevresel önceliklerle uyumlu hale getirerek sürdürülebilir kalkınmanın finansmanı için yeni bir küresel çerçeve sağlar. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasını desteklemek için tüm finans, teknoloji, yenilik, ticaret, borç ve veri kaynaklarından yararlanan 100’den fazla somut önlem içeren kapsamlı bir dizi politika eylemi içerir. <https://www.un.org/esa/ffd/publications/aaaa-outcome.html>.

Bu kapsamda 2022 yılında OECD, iklim eylemi de dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için özel finansman seferberliğine yönelik bir anket gerçekleştirmiştir. Anket, OECD Kalkınma İş Birliği Direktörlüğü tarafından, Kalkınma Yardım Komitesi (DAC) Kalkınma Finansmanı İstatistikleri Çalışma Grubu aracılığıyla, OECD Çevre Müdürlüğü ile yakın iş birliği içinde yürütülmüştür. 36 sağlayıcı ülke (DAC ve DAC olmayan) ve 28 çok taraflı kuruluş dahil olmak üzere 64 sağlayıcı ankete katılmıştır. Kalkınma için özel finansman sağladığı bilinen ana aktörlerin çoğu, yani 22 ülke (21 DAC üyesi) ve 17 çok taraflı kurumdan tam veya kısmi yanıtlar alınmıştır. Genel olarak anket, sağlayıcıların iklim eylemi de dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için ek finansman seferber etme niyetini doğrulasa da özel sektörden seferber edilen miktarlar sınırlı kalmaktadır. Bu durum büyük ölçüde, gelişmekte olan ülkelere ortak bir yatırım yaparken hem sağlayıcı hem de özel aktörler için belirlenen birtakım zorluklarla açıklanmaktadır. Ankette bulunan ve hem resmi hem de özel aktörler için sıklıkla belirtilen sorunlar; “algılanan yüksek risk, yatırım portföylerinden elde edilen düşük getiri düzeyi, güvenilir yatırım fırsatlarının eksikliği ve kurumların portföylerinde finansal yenilik eksikliğidir.” Diğer engeller arasında ulusal veya yerel yatırım düzenlemeleri, finansal uzmanlık, yerel kapasite ve know-how eksikliği ile mevcut ve ortak yatırım fırsatları hakkında sınırlı düzeyde bilgi yer almaktadır.

Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerde yatırımcıların karşılaştığı zorlukların ele alınması, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve iklim finansmanı açıklarının kapatılması için seferber edilen özel finansman hacimlerinin artırılması, önümüzdeki yıllarda sağlayıcıların portföylerinde daha derin ve radikal bir değişiklik gerektirecektir. Sağlayıcılar arasında deneyim paylaşımı davranış değişikliğini yönlendirmeye yardımcı olabilir, kurumların mali kapasiteleri ve uzmanlıklarının güçlendirilmesine katkıda bulunabilir (Örneğin, özel yatırımcıları çekmek için yeşil tahvil ekosistemini geliştirmek). Ortak finansman planlarına ilişkin daha kapsamlı raporlama ve tam açıklama, bu alanda iş birliğine dayalı öğrenimi destekleyecek; aynı zamanda piyasalarda güven oluşturmaya ve risk algısını azaltmaya da katkıda bulunacaktır.

2023 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yayınlanan rapor, COVID-19 sonrası olağanüstü ekonomik koşulların mali sonuçları nasıl etkilediğini ele almıştır.²⁵ 2020 yılında ekonomik daralma ve büyük hükümet desteği nedeniyle kamu borcu GSYH'nin yaklaşık %100'üne ulaşmış ve salgınla ilgili istisnai mali önlemler sona erdiğinden beri mali açıklar azalmıştır. Bu durumda nominal gayri safi yurt içi hasıla son iki yılda birçok ülkede artarak kamu maliyesine yardımcı olmuştur. Bu durum hem güçlü bir ekonomik toparlanmayı hem de beklenenden yüksek nominal GSYH'nin büyümesini ve vergi gelirlerini körükleyen beklenmedik enflasyon artışını yansıtmaktadır. Dolayısıyla rapora göre yüksek enflasyon, sıkılaştırılan finansman koşulları ve artan borç ortamında politika yapıcılar, fiyat ve finansal istikrarı desteklemek için maliye politikasını merkez bankası politikalarıyla uyumlu tutmaya öncelik vermelidir. Daha sıkı bir maliye politikası, merkez bankasının faizi normalden daha az artırmasına izin vererek, hükümetlerin borçlanma maliyetini kontrol altına almaya ve finansal kırılganlıkları kontrol altında tutmaya yardımcı olacaktır.

Bununla birlikte hükümetler, zaman içinde borç kırılganlıklarını azaltan, gelecekteki şoklarla başa çıkmada gerekli alanı oluşturan güvenilir ve riske dayalı mali çerçeveler geliştirmek için çabalarını hızlandırmalıdır. Geliştirilmiş mali çerçeveler, güçlendirilmiş kurumları yenilenmiş mali kurullarla birleştirebilir. Orta vadeli mali planlar, şoklara uyum sağlamak için esneklik sağlarken, borç sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik güvenilir politika taahhüdünü içermelidir. Öte yandan, özellikle düşük gelirli ülkeler ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Geliri artırmaya yönelik çabalar, mali sürdürülebilirliği yeniden tesis etmek, yaşam maliyeti kriziyle başa çıkmak ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için kritik öneme sahiptir. Birden fazla vergi reformu dalgasına rağmen, gelirler yetersiz kalmaktadır. Uluslararası iş birliği, bu ülkelerin sürdürülemez borç yüklerini düzenli ve zamanında çözmelerine yardımcı olmada kritik bir rol oynamaktadır. Nitekim borç kırılganlıklarını azaltmak ve zaman içinde finansal istikrarı yeniden inşa etmek en önemli önceliktir.

25 <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/04/12/fiscal-policy-can-promote-economic-stability-and-address-risks-to-public-finance>.

3.3.Toplumsal Sürdürülebilirlik

Toplumsal sürdürülebilirlik, geneli itibariyle toplumsal değerlerin, kimliklerin, ilişkilerin ve kurumların gelecekte ne ölçüde devam edebileceğini göstermektedir. Ayrıca toplumsal sürdürülebilirliğin, toplumun bütünlüğünü ve ortak hedeflere yönelik çalışma yeteneğini koruması gerekmektedir. Bu sebeple kapsayıcı toplumların oluşması, eşitsizliğin azaltılması, sosyal uyum, adalet ve tüm insanlar için uzun vadeli refahın sağlanması hedeflenmektedir.

Toplumsal sürdürülebilirliğe ulaşılması için yoksulluk, sosyo- ekonomik eşitsizlik, ayrımcılık, önyargı, sosyal dışlanma, kaynaklara erişim eksikliği, yerel, bölgesel ve küresel olarak güvensizlik, çatışma, yolsuzluk, kurumsal verimsizlik gibi fenomenleri içeren kötü yönetim ve benzeri unsurlarla mücadele edilmesi gerekmektedir. Bunun için, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri azaltabilecek sistem ve politikaların teşvik edilmesi, toplumun tüm üyelerinin fırsat ve kaynaklara eşit erişiminin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim toplumsal sürdürülebilirlik, aynı zamanda çevresel ve ekonomik alanlarla da bağlantılıdır. Ayrımcılığın yaşanmadığı, eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplumda sosyal uyum, aktif yurttaş katılımı, sürdürülebilir ve esnek bir ekonomi temelini teşvik edildiği gözlemlenmiştir.

Eşitsizlikle mücadelenin yanı sıra toplumsal sürdürülebilirlik açısından ulaşılması gereken hedefler aşağıda belirtilmiştir:

- Temel insan haklarına saygı gösterilmesine yönelik politikaların teşvik edilmesi
- Özellikle dezavantajlı sosyal gruplarda yer alan insanlara değer veren katılımcı uygulamaların benimsenmesi
- Adaletin daha etkin yönetimi ile daha güvenli yaşam ortamlarının sunulması
- Kaliteli sağlık hizmetleri yoluyla insanların sağlığı ile zihinsel ve fiziksel refahının iyileştirilmesi

Öte yandan eşitliğe yapılan vurgu dikkate alındığında, özellikle toplumsal cinsiyet ekseninde kadınların ve kız çocuklarının sistematik olarak maruz kaldıkları ayrımcılık ve eşitsizlik, toplumsal sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği sadece temel bir insan hakkı değil, aynı zamanda kapsayıcı, barışçıl, adil, müreffeh ve sürdürülebilir bir dünyanın ön şartı ve göstergesidir. Son otuz yılda, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW) ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi dahil olmak üzere dünya çapında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik somut ilerlemeler kaydedilmiştir. Fakat buna rağmen kadınlar, şiddet başta olmak üzere insan hakları ihlallerine maruz kalmaktadır, aynı zamanda eğitim, sağlık hizmetleri, istihdam imkanları, liderlik ve ekonomik

kaynaklara olan erişimleri sınırlıdır. Söz konusu engeller, mevcut eşitsizlikleri daha da kötüleştiren küresel salgınlar (COVID-19) ve iklim değişikliği gibi ek zorluklarla birleşmektedir.

Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Komisyonu (ECA), üye olan 54 Afrika ülkesinde toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesi hususunu ilerletmek adına çalışmalar yürütmektedir.²⁶ Komisyon, cinsiyet eşitsizliklerine ve kadınların güçlenmesinin önündeki engellere uygun politika ve program yanıtlarının belirlenmesinde üye devletlerdeki karar vericilere fikir veren bir düşünce kuruluşu işlevi görmektedir. Afrika özelinde yapılan çalışmalarda, ekonomik büyümeyi desteklemek için dijital finans, tarım ve ticaret gibi kritik sektörlerde süregelen toplumsal cinsiyet sorunlarının üstesinden gelmeye odaklanılmıştır. Afrika'daki toplumsal cinsiyet eşitsizliği incelendiğinde, her 3 kadından 1'i fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalırken, 4 kadından 1'i parlamentoda yer almaktadır. Ayrıca Afrika'da kadınların %15'i mülk sahibiyken, genç kadınların formel olarak istihdam edilme veya eğitim görme olasılığı genç erkeklere göre 1,5 kat daha azdır. Komisyon bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının güçlendirilmesi ve 5. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi'ni tüm kalkınma programlarına entegre etmeyi hedeflemektedir. "Cinsiyet Eşitliği ve Kadınları Güçlendirme" programı, Afrika'daki kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı zorlukları ele almakta, üye devletleri toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi hedefine ulaşma çabalarında desteklemektedir. Bütüncül bir yaklaşımla, kalkınmanın her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.

26 <https://www.uneca.org/gender-equality-and-empowerment-women>.

Toplumsal cinsiyetin yanı sıra sosyo-ekonomik eşitsizlikler de sürdürülebilir kalkınmanın önünde engel teşkil etmektedir. Kıtada insan güvenliğini artırmayı amaçlayan Güney Afrika merkezli düşünce kuruluşu The Institute for Security Studies tarafından 2023 yılında yayınlanan raporda, Afrika'nın Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni gerçekleştirme performansının zayıf olduğu belirtilmiştir. Ek olarak Afrika'da aşırı yoksulluğu ortadan kaldırma oranı 2030 yılında %24 ve 2043 yılında %15 olarak hedeflenmiştir.²⁷ Afrika'nın hızlı nüfus artışı, ılımlı ekonomik büyüme oranı ve nispeten yüksek eşitsizlik seviyesi nedeniyle 1960'tan beri kıtadaki aşırı yoksul insanların sayısı istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Genel olarak sömürge sonrası dönemin başlangıcı olarak kabul edilen 1960 yılında, Afrika'da kişi başına düşen GSYH miktarı dünya ortalamasının yaklaşık yarısı kadardı. 2019 yılında, COVID-19 salgını her şeyi alt üst etmeden bir yıl önce, Afrika'da kişi başına düşen GSYH, dünya ortalamasının %26'sına denk gelmekteydi. Bu noktada, Afrika'nın, Ukrayna'daki savaş ve buna bağlı ortaya çıkan gıda krizinden önce bile 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu önemli ölçüde ortadan kaldırmaya yönelik Sürdürülebilir Kalkınma Hedefine ulaşamayacağı öngörülmüştür. Bu durum, Afrika ile dünyanın geri kalanı arasında genişleyen ekonomik uçurumu yeniden netleştirmektedir. Nitekim 2030 itibarıyla Orta Afrika Cumhuriyeti, Liberya, Burundi, Madagaskar, Mozambik, Güney Sudan, Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gine Bissau ve Sierra Leone gibi ülkelerde nüfusun yaklaşık %50'sinden fazlasının aşırı yoksulluk içinde yaşamaya devam edeceği öngörülmüyor.

Ulusal düzeyde yoksulluk oranlarını tahmin etmede ekonomik büyüme ve gelir dağılımı iki temel değişkendir. Genel olarak, daha yüksek ekonomik büyüme oranı, daha yüksek yoksulluk azalma oranı anlamına gelir. Ancak yüksek eşitsizlik seviyeleri, bunun meydana gelme boyutunu sınırlar. Servet, gelir ve tüketim eşitsizlikleri ekonomik büyümenin yanı sıra eğitim fırsatlarını, beşerî sermaye oluşumunu ve nesiller arası hareketliliği engeller. Örneğin, 1960'ların başından beri Botswana, ekonomisini sürekli olarak Gana'dan daha hızlı büyütülmüştür. 1961'den 1999'a kadar Botswana için ortalama büyüme oranı %10,1 iken, Gana için bu oran yalnızca %2,5'tir. Ancak Botswana'da daha yüksek eşitsizlik seviyeleri olduğu için, iki ülkedeki yoksulluğun azalması beklenen kadar farklı değildir. 1970'ten 1996'ya kadar Botswana'da yoksulluk %25, Gana'da ise %14 azalmıştır. Büyüme önemlidir; ancak eşitsizlik seviyeleri ve hükümetin etkinliği gibi hususlar da dikkate alınmalıdır. Botswana, bölgesi genellikle istikrarlı ve iyi bir yönetişime sahipken Gana, bağımsız tarihinin büyük bir bölümünde bir dizi darbe, önemli siyasi istikrarsızlık ve yüksek düzeyde yolsuzluktan mustarip olmuştur. Dolayısıyla, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin yaşandığı ve yoksulluğun kronik bir problem olduğu Afrika'da toplumsal sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesi, yakın bir gelecekte mümkün görünmemektedir.

27 <https://futures.issafrica.org/thematic/01-africas-current-path/>.

4. DÜŞÜNCE KURULUŞLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA DAİR POLİTİKA ÖNERİLERİ

Küçük ve gelişmekte olan devletlerin rolünü artırmayı, küresel yönetişimi ve uluslararası politikalar geliştirmeyi amaçlayan ve kâr amacı gütmeyen düşünce kuruluşu Diplo; 2023 yılında yayınladığı bir raporda sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde teknolojinin büyük bir potansiyele sahip olduğundan bahsetmiştir.²⁸ 2018 yılındaki **Sürdürülebilir Kalkınma Üst Düzey Siyasi Forumu**'nun (HLPF) yinelenen temalarından biri, teknolojik değişimin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkisiydi. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri için **dijital teknolojinin** faydaları, yalnızca Hedef 9: Sanayi, İnovasyon ve Altyapı aracılığıyla değil, aynı zamanda Teknoloji Kolaylaştırma Mekanizması ve onun **Bilim Teknoloji ve İnovasyon Forumu** yoluyla da 2030 Gündemine nispeten iyi entegre edilmiştir. Şimdiye kadar dijital teknolojinin tüm hedefler için ilerleme sağlamaya yardımcı olabileceğine dair köklü bir anlayış vardır ve “zaman daralırken” 2030 yılına kadar hedeflere ulaşabilmek adına bu potansiyelden yararlanmak gereklidir.

2023 yılı temmuz ayında gerçekleştirilen **Sürdürülebilir Kalkınma Üst Düzey Siyasi Forumunda**, dijital teknolojinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine fayda sağlayabileceği birçok farklı yol tartışılmıştır. Örneğin teknoloji, e-sağlık veya çevrimiçi eğitim gibi temel hizmetlere erişim sağlayarak eşitsizliği en aza indirmeye yardımcı olabilir; e-devlet araçlarıyla vatandaşlar ile daha iyi bağlantı kurma, paydaş katılımı ve bilgi yönetimini geliştirmek için hükümetler tarafından kullanılabilir. Ayrıca Blockchain, eğitimden enerjiye, ticaretten gıda güvenliğine kadar uzanan alanlarda ilerleme sağlama potansiyeline sahiptir. Mobil teknoloji, milyarlarca insana çevrimiçi araçlara ve bilgilere erişim sağlarken, popülasyona ilişkin eş benzeri görülmemiş içgörüler toplayabilir.

Bununla birlikte Forum'da, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilgili olarak teknolojinin potansiyeli de tartışılmıştır. Hedef 9'un gözden geçirilmesi, dijital teknolojiyi yenilenebilir enerji kaynaklarına entegre etmeye ve üretim süreçlerini dijitalleştirmeye yardımcı olabileceğini göstermiştir. Hedef 11'in (**Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar**) gözden geçirilmesi ise kamu hizmetlerinin nüfus ihtiyaçlarına daha iyi uyarlanması için fırsatlar sunan akıllı şehir potansiyelinin keşfedilmesine katkı sunmuştur.

Öte yandan **yapay zekâ, robotik ve blockchain** gibi yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla toplum üzerinde verimsiz etkilere yol açabileceği ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ilerletmek yerine geciktirebileceğine dair endişeler oluşmuştur. Nitekim teknoloji genellikle yalnızca zenginler tarafından kullanılabilir ve toplumdaki en savunmasız kişileri daha da dışlayabilir. Bu durum Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin “**kimseyi geride bırakmama**” taahhüdüyle çelişmektedir.

²⁸ <https://www.diplomacy.edu/blog/digital-technology-sdgs/>.

Tüm bunlar dikkate alındığında, teknolojinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine zor bir paradoks sağladığı açıkça ortaya çıkmaktadır: yeni teknolojiler eşitsizlikleri artırabilir ve olumsuz dışsallıklar oluşturabilir, ancak bunların yanı sıra, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gerekli de olabilir.

Sonuç olarak dijital teknoloji, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kritik bir rol oynayacaktır; ancak yenilik büyük olasılıkla ilerlemeyi hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyecektir. 2030 yılına kadar hedeflere ulaşmak için hızlandırılmış ilerleme ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda, yeni teknolojiler gereklidir. Aynı zamanda, yeni teknolojilerin genellikle marjinalize edilmiş nüfuslarda olmaması ve yeniliklerin toplumdaki bölünmeleri daha fazla kötüleştirilmesi sebebiyle **4. Sanayi Devriminde** kimsenin geride kalmamasını sağlamak önemli bir zorluk olacaktır. Ayrıca, mevcut inovasyon hızıyla birlikte, henüz bilinmeyen ancak karar vericilerin zamanında yanıt verememesi durumunda hızla netleşebilecek birçok fırsat ve risk bulunmaktadır. Öyleyse, karar vericilerin mümkün olduğunca teknolojik değişimden haberdar olmaları ve yenilikleri anlamaları zorunludur.

Aynı şekilde Observer Research Foundation, 2023 yılında yayınladığı bir raporda teknoloji vurgusu yaparak, **dijital kamu altyapısının** sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir bileşeni olduğunu ifade etmiştir.²⁹ **Dijital teknoloji**, son zamanlarda yaşanan birçok krizde insanların yaşamlarını iyileştirme potansiyeli göstermiştir. Örneğin; Dünyanın Covid-19 salgınından kurtulmasına, Ukrayna gibi çatışma bölgesinde kilit kamu hizmetlerine erişimin yeniden sağlanmasına, Suriye ve Türkiye’de ise deprem yardımlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, kriz yönetiminin ötesinde, dijital teknoloji ülkeler ve toplumlar arasında daha uzun vadeli kalkınma dönüşümlerini yönlendirmektedir. Bu sıklıkla toplum çapında temel işlevleri ve hizmetleri destekleyen sistemlere ve çözümlere atıfta bulunan bir şemsiye terim olan dijital kamu altyapısını sağlamada etkili bir şekilde gözlemlenmektedir. Tıpkı yollar ve köprülerin ulaşımı kolaylaştırdığı gibi, dijital kamu altyapısı da insanların kamu hizmetlerine ve ekonomik fırsatlara erişimini kolaylaştırmaktadır. Birçok ülke için dijital teknolojinin bu tür kullanımı, temel kaynaklara ve hizmetlere erişimi genişletmek, sağlık ve eğitim sistemlerini güçlendirmek ve genel yaşam standartlarını yükseltmek için büyük bir potansiyele sahiptir.

Buna göre dijital teknoloji, küresel topluluğun Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşma çabalarının merkezi haline gelmiştir. “**Herkes için daha iyi ve daha sürdürülebilir bir gelecek**” oluşturmaya yönelik ortak bir plan olarak Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri; yoksulluk, eşitsizlik, iklim değişikliği, çevresel bozulma, barış ve adalet dahil olmak üzere önemli küresel sorunları ele almaktadır. **Dijital Kamu Altyapısı**, uluslararası toplumun sürdürülebilir kalkınmayı hızlandırma ve 2030 hedefleri yolunda ilerleme çabalarında giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu nedenle, uluslararası topluluk için ana hedef, kaynak bakımından az gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere, performanslı ve güvenli dijital kamu altyapısının küresel kullanılabilirliğini iyileştirmektir. G20 ülkeleri şu anda bir dizi dijital kamu altyapı girişimini geliştirmekte ve uygulamaktadır. Örneğin, **IndiaStack** olarak adlandırılan Hindistan modeli, nüfus ölçeğinde kimlik, veri ve ödemelerin ekonomik kilidini açmayı amaçlayan bir dizi açık API’yi (uygulama programlama arayüzü) ve dijital kamu mallarını içermektedir. Bu model, yalnızca on yıl içinde, Hindistan nüfusunun yaklaşık %90’ının bir dijital kimliğe kaydolmasını ve birlikte çalışabilir çevrimiçi ödeme gibi hizmetlere erişmesini sağlamıştır. ABD’de, daha iyi kamu hizmetleri sunmayı, sağlık ve ekonomik refahtaki gelişmeleri hızlandırmayı amaçlayan, devlet ve devlet dışı aktörler tarafından başlatılan bir dizi dijital kamu altyapısı çerçevesi vardır. Bu tür ülkeye özgü çabalara ek olarak, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar da dijital kamu altyapısı girişimlerine katılmaktadır.

Diğer uluslararası kurumlar gibi G20 de, dijital kamu altyapısının sürdürülebilir kalkınmadaki rolünü önemsemektedir. Bu kapsamda, 2017’de Almanya başkanlığı altında, dijital konular ve gelişime odaklanan bir dizi konferansın yanı sıra bir Dijital Ekonomi Görev Gücü (DETF) oluşturulmuştur.

29 <https://www.orfonline.org/research/towards-a-multilateral-framework-for-digital-public-infrastructure/>.

2021 İtalya başkanlığı altında G20, DETF'nin çalışmaları aracılığıyla dijital hükümeti ilerletme konusundaki daha geniş taahhüdünün bir parçası olarak, dijital kimliği kamu hizmetlerine erişim için kilit bir kolaylaştırıcı olarak kabul etmiştir. Son olarak, 2022 Bali Zirvesinde üye devletler dijital ticaret, uygun fiyatlı yüksek kaliteli dijital bağlantı, sınır ötesi veri akışını teşvik etme, dijital becerileri ve okuryazarlığı daha da geliştirme konularında kapsayıcı uluslararası iş birliğinin önemini kabul etmiştir. Dijital kamu altyapısını, "çağımızın en dikkat çekici değişimi" olarak tanımlayan Hindistan başkanlığı, dijital teknoloji yönetişimini 2023 G20 sürecinin merkezi haline getirme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla G20, dijital kamu altyapısı konusunda çok taraflı bir çerçeve tasarlamak için odak noktası görevi görebilir. Bunun için yapılması gerekenler şöyle sıralanmaktadır:

- G20 üyeleri, sürdürülebilir kalkınma için dijital kamu altyapısının geliştirilmesine ve kullanılmasına rehberlik edecek ortak ilkeleri tanımlamak için bir görev gücü oluşturmalıdır. Bu, belirli gereksinimleri karşılarken bir ülkenin sahipliğini ve seçimini sağlayan birlikte çalışabilirlik, açıklık ve ölçeklenebilirlik gibi ilkeleri içerebilir. Görev gücü, bu tür ilkeleri geliştirmenin temeli olarak dijital kamu altyapısı kapsamına giren teknoloji ve hizmet türleri üzerinde ortak bir fikir birliği oluşturmayı amaçlamalıdır. Bu ilkeler, küresel dijital kamu altyapısı sağlanmak için gelişim merkezli bir gündemi bilgilendirmeye yardımcı olabilir. Yapısal olarak görev gücü G20'nin Dijital Ekonomi Çalışma Grubu (DEWG) altında kurulabilir ve bir yıllık sonlandırma maddesi kapsamında görev odaklı bir şekilde çalışabilir.
- Görev gücünün çalışması, dijital kamu altyapı gereksinimlerinin haritalanması için kapsayıcı şekilde desteklenmelidir. Bu, dijital kamu altyapısı ile ilgili öncelikler ve zorluklar hakkında girdi sağlamak için teknik topluluk ve sivil toplum üyelerini içeren bir G20 görev gücü toplantısı bağlamında "sürdürülebilir kalkınma için dijital kamu altyapısı" çok paydaşlı forum şeklini alabilir.
- G20 üyeleri, dijital kamu altyapısı iş birliğinin hızlı bir şekilde faaliyete geçmesi için çaba göstermelidir. Bunun için oluşturulan "uygulama üçgenleri" ile iki G20 üyesi, yerel önceliklere uyarlanmış bir dijital kamu altyapısı çözümlerini ortaklaşa uygulamak için üçüncü bir ülkeyle iş birliği yapacaktır.
- Muhtemel bir G20 dijital kamu altyapı görev gücü, uluslararası dijital kamu altyapı çabalarının tekrarını azaltabilmek için diğer uluslararası organlar ve girişimlerle koordinasyon sağlamalıdır.

Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Kurulu (UNECA) tarafından 2023 yılında yayınlanan rapor, Afrika Bölgesel Sürdürülebilir Kalkınma Forumu'nun (ARFSD) 9. oturumunda Afrikalı liderlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini hızlı şekilde uygulamak için teknolojiye ve yeniliğe daha fazla yatırım yapılması gerektiğini vurgulamıştır.³⁰ Forum, Afrika ülkelerinin Sürdürülebilir Kalkınma

30 <https://www.uneca.org/eca-events/stories/niamey-declaration-leaders-emphasize-importance-partnerships-transformative-change-sdg>.

Hedeflerine ulaşmak için önümüzdeki on yılda ihtiyaç duydukları dönüştürücü değişimin, yapay zeka gibi en son gelişen teknolojiler aracılığıyla gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Afrikalı liderler jeopolitik, finansal, iklim ve biyolojik çeşitlilik gibi krizlerin Afrika'daki ekonomik sıkıntıları artırdığını, refahı ve toplumsal ilerlemeyi azalttığını vurgulamıştır. Bu durum yoksulluğu, gıda güvensizliğini ve karşılanabilir enerjiye yetersiz erişimi şiddetlendirirken, mevcut eşitsizlikleri derinleştirmiş ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmada ilerlemeyi engellemiştir.

Bu kapsamda Afrika'da lityum-iyon piller için bir mineral değer zincirinin teşvik edilmesi de dahil olmak üzere, kaynağa dayalı sanayileşme arayışında Afrika üye devletlerinin desteklenmesi için ECA'ya, BM sistemine ve diğer ortaklara çağrıda bulunulmuştur. Nitekim ECA tarafından yapılan analiz, Afrika'nın 2030 yılına kadar yaklaşık 438 milyar dolarlık uyum fonuna ihtiyacı olacağını göstermiştir.

Finlandiya merkezli düşünce kuruluşu Sitra, 2023 yılında yayınladığı bir raporda **akıllı veri kullanmanın** sürdürülebilir endüstriyel üretim için bir koşul olduğunu ifade etmiştir.³¹ Raporda Sitra ve Finlandiya'daki VTT Teknik Araştırma Merkezi, üretim zincirinin sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle uyumlu olacak şekilde optimize edildiği zaman verileri kullanma ve paylaşmanın zorluklarını değerlendirmiştir. Üretim zinciri, ürün piyasaya sunulmaya hazır hale gelmeden önce aşamalara bölünmüş ve birden çok üretici arasında paylaşılan bir süreçtir. Kurumlarda ve işletmelerde sürdürülebilir kalkınma ve sorumluluk kültürünün oluşturulması, karşılaştırılabilir ve güvenilir verilerin karar alma süreçlerine entegre edilmesi, ortak kurallar ve süreçler çerçevesinde veri paylaşımı geleceğe yönelik en önemli çözüm olarak görülmektedir.

31 <https://www.sitra.fi/en/blogs/smart-data-use-is-a-condition-for-sustainable-industrial-production/>.

Sürdürülebilir kalkınma, mevcut ve gelecek nesiller için iyi yaşam fırsatları sağlamayı amaçlayan güdümlü bir toplumsal değişimi ifade etmektedir. Aynı zamanda karar alma ve faaliyetlerde çevreyi, insanları ve ekonomiyi eşit şekilde dikkate almak gereklidir. Sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda endüstriyel faaliyetleri izleme, izlenebilirlik ve üretim yönetimi açısından görülebilir.

İzleme örneğin su, hava ve toprak emisyonları gibi endüstriyel operasyonların ölçülmesini içerir. İzlenebilirlik ise bir üründe üretim zinciri boyunca veri toplamayı amaçlar, böylece üretim zincirinin durumu hammaddelerin kaynağına kadar izlenebilir. Bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınma perspektifinden bakıldığında, bunu başarmanın en etkili yolu, sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda üretimi yönlendirmek için verileri kullanmak olacaktır.

Benzer bir şekilde, Observer Research Foundation tarafından 2023 yılında yayınlanan raporda, 2030 Gündemi'ne ulaşmak için veri kullanımının önemine dikkat çekilmiştir.³² 2022 yılı Kasım ayında, Hindistan'ın G20 Başkanlığı üstlenmesinden önce, Başbakan Narendra Modi, **Kalkınma İçin Veri (Data For Development)** ilkesinin Hindistan'daki görev süresinin ayrılmaz bir parçası olacağını duyurmuştur. G20 Bali Liderler Bildirgesi, ekonomik büyümeyi ve sosyal refahı teşvik etmede kalkınma için verilerin rolünü yeniden teyit etmiştir. Aslında, bu yaklaşım 2014'ten bu yana G20 içinde istikrarlı bir şekilde ilgi görmektedir. Nitekim kaliteli kalkınma verileri anlamlı politika oluşturma, verimli kaynak tahsisi ve etkili kamu hizmeti için temel olduğu konusunda görüş birliği vardır. 2014 yılından bu yana G20, sürekli olarak "Kalkınma İçin Veri" gündemini genişletme konusunda uluslararası iş birliğini kavramsallaştırmaya ve yönlendirmeye çalışırken, aynı zamanda sağlam veri koruma önlemlerine duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

G20, "Kalkınma İçin Veri"yi gerekli bir yaklaşım olarak kabul etmesine rağmen, uygulama aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır:

- **Veri Bölünmeleri ve Eşitsizlikler:** Küresel Kuzey ülkeleri ile Güney ülkeleri arasında ve hatta ülkeler içindeki farklı nüfus kesimleri arasında belirgin bir "veri uçurumu" vardır. Bunlardan bazıları temel dijital altyapıya bile erişemeyip kendilerine fayda sağlayabilecek verileri toplamayı zorlaştırırken, diğer hedef kitleler genellikle elde edilen içgörülerin kalitesini olumsuz yönde etkileyen bir veri akışına katkıda bulunmaktadır.

- **Gizlilik, Güvenlik ve Birlikte Çalışabilirlik:** Ulusal veri koruma rejimlerinin sağlık durumunda önemli farklılıklar vardır. Tüm G20 üye ülkeleri, veri gizliliği ve güvenliğini yöneten yeterince güçlü düzenleyici çerçevelere ve yasalara sahip değildir ve bu, veri odaklı girişimlere yönelik kişisel ve kurumsal güveni baltalayabilir. Ayrıca, dijital bilgi sistemleri genellikle birlikte çalışmaktan yoksun olma eğilimindedir ve bu da geliştirme eylemlerini güçlendirebilecek potansiyel veri alışverişini engellemektedir.

32 <https://www.orfonline.org/research/using-data-to-advance-the-2030-agenda/>.

• **Teknik Uzmanlık ve Kurumsal Kapasiteler:** Gelişmekte olan ülkelerde hükümet ve hükümet dışı kurumlar bazen kalkınma için veri toplamak, analiz yapmak ve bunlara göre hareket etmek için bilgi ve iletişim teknolojisi kullanımını optimize etmek adına gereken kapasiteden yoksundur.

Ülkeler içi ve ülkeler arası veri bölünmelerinin yaygınlığı, kalkınma verilerinin üretilmesi ve paylaşılmasına yönelik mevcut zorluklar göz önüne alındığında, aşağıdaki sekiz eylem G20 üye devletleri tarafından gerçekleştirilebilir:

1. BM, ayrıştırılmış verileri toplama ve analiz etmenin yanı sıra sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilgili daha fazla veri üretme ihtiyacını vurgulamıştır. Veri toplama ve işleme ile ilgili olarak kurumların ve bireylerin güvenini oluşturmak adına G20 üye devletleri, kalkınma verilerini korumak için ortak bir minimum çerçeve tasarlayabilir.

2. G20 içinde, sınır ötesi veri akışının ve güvenli serbest veri akışının uluslararası kalkınmaya büyük fayda sağlayabileceği konusunda artan bir görüş birliği vardır. 2030 Gündemi, kalkınma etkilerinin tipik olarak ulusötesi veya bölgesel olduğu tematik alanlarda (iklim değişikliği, sağlık, göç, enerji ve gıda güvenliği, okyanusların, denizlerin ve karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı) veri araştırma ve politika oluşturmayı çeşitli şekillerde destekleyebilir. Birkaç tamamlayıcı yaklaşım, G20 tarafından operasyonel hale getirilebilir. Örneğin, üye devletler, geliştirme verilerini değiş tokuş etmek isteyen kuruluşlar arasında uygulamaya konulacak model sözleşme maddeleri oluşturabilir.

3. BM, Dünya Ekonomik Forumu, çok çeşitli uluslararası kuruluşlar ve ulusal hükümetler, kalkınma müdahalelerini yönlendirmek için açık verilerin önemini kabul etmektedir. Dijital Public Goods Alliance'ın (DPGA) gözlemlendiği gibi, "Toplumlar, açık verileri kullanarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmanın ayrılmaz bir parçası olan ekonomik ve insani gelişmeyi teşvik etmenin yeni yollarını bulabilir." G20 veri bilimcileri, "Kalkınma İçin Veri" uygulayıcıları ve teknoloji politika yapımcılarından oluşan Data20 (D20) adlı yeni bir etkileşim grubunu başlatabilir. D20, bir G20 Açık Veri Manifestosu geliştirmek için DPGA, UN Global Pulse ve data.org gibi kurumlarla resmi olarak iş birliği yapacaktır.

4. G20, üye ülkelerden alınan açık geliştirme veri setlerinden oluşan bir havuzu ortaklaşa oluşturabilir ve sürdürülebilir. G20 Kurumsal Dijital Depo (GIDR), geliştirme verilerine sınırlar ötesinde erişim sağlamak ve veri kümelerini araştırma, geliştirme, girişim ve yapay zekâ topluluklarına açık bir şekilde sunarak "Kalkınma İçin Veri" kullanımına teşvik etmede değerli bir araç olacaktır.

5. Eski veri kümeleri ve kurumsal havuzlarda bulunan diğer geleneksel geliştirme veri kümeleri, çeşitli yaklaşımlar kullanılarak oluşturulur ve genellikle güvenilir, ölçeklenebilir olarak kabul edilir. Bu veri kümelerini kullanmak, sektörler genelinde hizmet sunumunu iyileştirebilir. geçmektedir.

6. G20, gelişmekte olan ve yıkıcı teknolojiden yararlanarak sıfırdan veri kümeleri oluşturmak için açık veri ortamını genişletmeye ihtiyacı vardır. Hindistan gibi ülkeler, tarım ve sağlık gibi sektörlerde gerçek zamanlı verileri elde etmek için gelişmekte olan ve yıkıcı teknolojilere güvenmeye başlamıştır. Örneğin, arazi verilerini toplayan yapay zekâ destekli hassas bir platform olan **Fasal**, Hindistan genelinde özellikle Karnataka, Madhya Pradesh ve Maharashtra'daki çiftçilerin, mahsul hastalık yönetimini ve sulama maliyetlerini neredeyse %50 oranında azaltmalarına yardımcı olmuştur.

7. G20 ülkeleri, sağlam bir veri ekosistemi kurmak için finansman mekanizmaları oluşturmalıdır. Bunun için ulusal düzeyde, kamu sektörü yatırımlarına odaklanılmalı veya kritik veri altyapılarının kurulmasında özel sektör katılımı teşvik edilmelidir. Aynı zamanda araştırma ve geliştirmeye yatırım yaparak; yeni kurulan şirketlere ve küçük işletmelere fon sağlayarak; yeni teknolojilerin geliştirilmesini teşvik eden politikalar oluşturarak inovasyon desteklenebilir.

8. Hedefler belirlemek, yol haritaları oluşturmak, üyelerin “Kalkınma İçin Veri” altyapılarına ve müdahalelerine ilişkin belirledikleri hedeflere yönelik ilerlemeyi değerlendirme adına G20 üye devletleri tarafından yıllık bir durum değerlendirme konferansı düzenlenebilir.

İngiltere merkezli düşünce kuruluşu ODI, 2023 yılında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik ipuçları sunduğu bir rapor yayınlamıştır.³³ Buna göre **ilk olarak** politika yapıcılar, politika seçimlerini bir sinerji ve ödünleşim yelpazesine göre konumlandırmalıdır. Örneğin Etiyopya'da, Üretken Güvenlik Ağı Programı'nın tasarımı ve uygulanmasından elde edilen ana sinerjiler yoksulluk, sağlık, ekonomik büyüme ve iklimle dair sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ötesine geçmektedir. Bu durum kronik açlığı azaltmaya, kuraklık gibi iklimle ilgili şokları ele almaya, beslenme ve geçim kaynaklarına ilişkin projeleri içerecek şekilde yelpazesini genişletmeye odaklanmasından kaynaklanmıştır. 2018'e kadar Üretken Güvenlik Ağı Programı 1,4 milyon insanı aşırı yoksulluktan kurtarmıştır. Bu rakamın 2020'de 5 milyona ulaşması beklenmektedir. Öte yandan Vietnam'da politika yapıcılar, kömüre dayalı enerji politikası ile çevresel sürdürülebilirlik ve insan sağlığı açısından ödünleşimleri göz ardı etmiştir. Kömürle çalışan termik santraller, 2030 yılına kadar ülkenin toplam elektriğinin yarısından fazlasını üretse de hava ve çevre kirliliğinden kaynaklanan ölüm oranları yükselecektir.

33 <https://odi.org/en/insights/three-tips-for-policy-makers-on-implementing-the-sdgs/>.

İkinci olarak politika yapıcıların, kısa ve uzun vadeli ihtiyaçlar ile sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları arasında bir denge kurması gerekmektedir. Örneğin, genellikle seçim kaygıları tarafından yönlendirilen kısa vadeli ihtiyaçlar ile nesiller arası eşitlik gibi daha uzun vadeli hususlar arasında denge gözetilmelidir. Yoksulluk ve Sosyal Etki Analizi (PSIA) gibi analitik araçlar, politika yapıcıların önerilen politika değişikliklerinin sosyal maliyetlerini ve faydalarını değerlendirmelerini kolaylaştırabilir ve hükümet içinde yaygın bir uygulama haline getirebilir. Gana, 2005 Enerji Teşvik Reformu programı kapsamında petrol fiyatlarını artırdığında PSIA'yı kullanmıştır. PSIA'ya göre hükümetin kırsal elektrifikasyona yaptığı yatırımlar, özellikle yoksulların yaşadığı kayıpları azaltılmaya yardımcı olmuştur.

Üçüncü olarak, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasındaki sinerjiden yararlanmak için ulusal bütçelerde teşvikler oluşturulmalıdır. Bazı hükümetler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin uygulanmasını bütçe planlama süreçleriyle yakından ilişkilendirmeye karar vermiştir. Hükümetler, bütçe tahsisi için bakanlıklarından yıllık bütçe teklifi istemiş ve önerilen eylemlerin "Hedeflere" ulaşmasında nasıl yardımcı olacaklarını öğrenmek istemiştir. Böylece, devlet bütçelerinde teşviklerin oluşturulması amaçlanmıştır.

Benzer şekilde, Kanada merkezli düşünce kuruluşu The International Institute for Sustainable Development (IISD) tarafından 2023 yılında yayınlanan raporda, ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi gidişatını raporlamak için ortaklıkların gücünden nasıl yararlanabilecekleri ve **gönüllü sürdürülebilirlik standartları (VSS)** ile nasıl çalışabilecekleri konusunda bir dizi öneriye yer vermiştir.³⁴ VSS, ürünleri sorumlu bir şekilde üretmek, satmak ve satın almak için gereksinimleri belirlemektedir.

34 <https://www.iisd.org/articles/insight/three-ways-standards-deliver-sustainable-development-goals>.

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, VSS ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin sıklıkla örtüştüğünü göstermiştir. Örneğın, Fairtrade International Standardı, Gumutindo Coffee Cooperative'e iş, liderlik becerileri eğitimi ve desteğı sağlayarak tarımsal üretkenliğın yanı sıra küçük çiftçi gelirlerini iyileştirmek için Uganda'da çalışmaktadır. 1.200'den fazla kadın çiftçiye, toplumdaki ana kazanç kaynağı olan kahve dışındaki diğeri ürünlerle gelir kaynaklarını çeşitlendirmenin önemi hakkında bilgi verilmiştir. Eğitimin bir başka olumlu sonucu da kadınları arazilerinin yasal tapusunu nasıl alacakları da dahil olmak üzere arazi kullanım sistemi hakkında bilgilendirmesidir. Sonuç olarak, daha fazla kadın kocalarının yanında toprak sahibi olabileceklerinin farkına varmakta, daha fazla ortak yasal tapu çıkarılmakta ve daha fazla kadın kendi adlarına toprak sahibi olmaktadır. Bu örnek, VSS destekli eğitim çabalarının Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi:5 doğrutusunda toplumsal cinsiyet eşitliğının ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi:2.3 "Küçük ölçekli gıda üreticilerinin verimlilik ve gelirlerinin artırılması" kapsamında arazi tapularına erişimin ve gelir iyileştirmelerinin sağlanabileceğini göstermektedir.

Başka bir örnek, Alliance for Water Stewardship (AWS) Standardı, su kullanım verimliliğini artırmak ve su kıtlığını gidermek için Tanzanya'daki üreticilerle iş birliğı yapmaktadır. Güney Tanzanya'nın yukarı Ruvuma havzasında bulunan Olam International Ltd.'ye ait bir kahve tarlası, Water Witness International ile iş birliğı içinde 2015 yılında AWS Standardı kapsamında sertifika almıştır. 2.000 hektardan fazla alanı sulanan ve 1.000'den fazla yetiştirici dahil yaklaşık 2.350 kişiyi istihdam eden kahve tarlasında, AWS Standardına uyum sağlanarak su kullanım verimliliğı artırılmıştır. Çevresel akışları tehlikeye atmayacak şekilde yerinde su kullanımı izleme sistemi başlatılmış, verimlilik hedefleri belirlenmiş ve izin verilen su hacmine uygun su kullanımı sağlanmıştır. Bu örnek, Olam ve Water Witness International ile ortaklaşa gerçekleştirilen AWS Standardı'nın su izleme, kullanım ve tüketim doğrutusunda Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 6.4: 2030'a kadar bütün sektörlerde su kullanım etkinliğinin büyük ölçüde artırılması, su kıtlığı sorununu çözmek için sürdürülebilir tatlı su tedarikinin sağlanması ve su kıtlığından mustarip insan sayısının önemli ölçüde azaltılması" hedefinin ilerlemesine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte hükümetler, VSS organları, çiftçiler, alıcılar, üreticiler, yatırımcılar ve yerel makamlar dahil olmak üzere çok sayıda paydaş arasındaki diyalogu kolaylaştırmada ve kamu-özel sektör ortaklıklarını geliştirmede önemli bir rol oynarlar. Bu iletişim güven oluşturma, politika tutarlılığıın desteklemeye yardımcı olma ve önemli sürdürülebilirlik sorunlarının üstesinden gelme adına gelişmiş koordinasyon, stratejiler ve ortaklıklara yol açabilir.

ABD merkezli düşünce kuruluğu Institute for Policy Studies tarafından 2023 yılında yayınlanan raporda, küresel iklim kriziyle mücadeleye dair kolektif eylemin başarısız olduğu ve bu nedenle mevcut yapıların dönüştürülmesi gerektiğı vurgulanmıştır.³⁵ Raporda, mevcut küresel yönetim sis-

35 <https://ips-dc.org/can-the-world-save-the-world/>.

teminin iklim, enerji ve ekonomik kalkınmanın gidişatını değiştirme çabası “**görünürde kara parçası olmayan bir okyanusta gemi işletme**” olarak tasvir edilmiştir. Bu başarısızlığın nedenlerinden biri, küresel zorluklar karşısında milliyetçiliğin baskın gelmesidir. Nitekim, ülkelerdeki hükümetler ve insanlar bu krizleri, bir ulusun diğerinin zararına yararlanabileceği yollar olarak ele almakta ısrar etmektedir. Diğer bir neden, küresel düzeyde öngörülebilir ve güvenilir finansman yetersizliğidir. Bununla birlikte küresel olarak, en zengin yüzde 10'luk kesim, tüm karbon emisyonlarının üçte birinden sorumludur. Gelişmiş ülkeler dünya karbon bütçesinin büyük kısmını almaya devam etmek için ulusal ve uluslararası politikaları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedir. Ayrıca, uluslararası finans kurumlarının Dünya Ticaret Örgütü, çok taraflı kalkınma bankaları, ekonomik ortaklık anlaşmaları ve ikili yatırım anlaşmaları gibi hükümetlerin iklim değişikliği konusunda bir şeyler yapmasını fiilen engelleyen yasal çerçeveler de mevcuttur. Bu zorluklar, iklim değişikliğiyle mücadele için büyük bir kısıtlamaya neden olmaktadır.

Mevcut zorluklarla mücadele edebilmek adına, yönetişimin aşağıdan yukarıya revize edilmesi gerekmektedir. Nitekim, etkili **küresel yönetişim** için en büyük engel, ulusal düzeyde tutarlılık eksikliğidir. Global Policy Forum Europe'un yönetici direktörü Jens Martens'e göre daha etkili küresel kurumlar olmasına yönelik herhangi bir girişim, etkili ulusal muadillerine yansımadağı takdirde işe yaramayacaktır. Örneğin, çevre bakanlıkları ulusal düzeyde zayıf olduğu sürece, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın küresel düzeyde güçlü olması beklenemez. Tutarlılığın artırılması, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gözden geçirilmesinden ve takip edilmesinden sorumlu olan Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Üst Düzey Siyasi Forum gibi BM organlarının güçlendirilmesi anlamına da gelmektedir.

Öte yandan finansman açısından küresel yönetişim boşluklarını doldurmak için, yalnızca zenginlerin değil tüm BM üye devletlerinin küresel vergi kuralları reformuna eşit şekilde katılmasını sağlayacak, Birleşmiş Milletler himayesi altındaki Hükümetlerarası Vergi Kurumu gibi bazı ek kurumlara ihtiyaç vardır. Sıklıkla atıfta bulunulan bir başka tavsiye ise borcun yeniden yapılandırılmasını kolaylaştırmak için BM sistemi içinde hem alacaklılardan hem de borçlulardan bağımsız bir kurum olmasıdır.

Dolayısıyla, başta iklim değişikliği olmak üzere mevcut küresel zorluklarla mücadele konusunda **siyasi irade** kritik önemdedir. Siyasi irade, sadece hükümetlerin aniden eyleme geçmesi ve etkili olması anlamına gelmez. Siyasi irade, hükümetlerin halka cevap vermeye zorlandığı zamandır. Bu gerçekleşene kadar, ne kadar kurul ve komisyon toplansa da kalıcı bir değişiklik söz konusu değildir. Öte yandan olumlu gelişmeler de yaşanmaktadır. Örneğin, son yıllarda milliyetçiliğe ve hükümetlerin eylemsizliğine karşı bir tepki olarak **Fridays for Future, Extinction Rebellion, Black Lives Matter** gibi pek çok toplumsal hareket oluşmuştur. Bu durum, hükümetlerin tabandan gelen baskı doğrultusunda eyleme geçme zorunluluğunu ortaya koymuştur.

Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu (ECLAC) tarafından 2023 yılında yayınlanan bir raporda, Latin Amerika ve Karayipler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini gerçekleştirmelerini hızlandıracak tavsiyelere yer vermiştir.³⁶ Şili'de düzenlenen Latin Amerika ve Karayipler Ülkeleri Sürdürülebilir Kalkınma Forumu'nun 6. Toplantısında Latin Amerika ve Karayipler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmak için hız kazanması gerekmektedir.

Nitekim Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu tarafından yapılan analize göre, mevcut eğilimlerle hedeflerin yalnızca %24,6'sına ulaşılmıştır; hedeflerin yaklaşık yarısı (%48,4) için eğilim doğrudur ancak hedeflere ulaşmak için yetersizdir ve hedeflerin %27,0'ı için gerileme eğilimi vardır. Bu nedenle 2030'a giden yolu sürdürmek için bölgenin ihtiyaç duyduğu yapısal dönüşümleri sağlayacak ileriye dönük vizyon ve anlayışla, etki gücü yüksek, ilgili tüm aktörlerin katıldığı girişimler gereklidir.

Bu kapsamda Latin Amerika ve Karayipler'de 2030'a Yarı Yol: İlerleme ve Hızlandırma İçin Öneriler başlıklı raporda birkaç Sürdürülebilir Kalkınma Hedefine aynı anda ulaşılmak yedi dönüştürücü girişimden bahsedilmiştir:³⁷

1. Enerji Geçişi ve İlgili Endüstriler: Enerji geçişi bağlamında, dönüştürücü, sinerjik potansiyel ve somutlaştırdıkları ileriye dönük vizyonları ile bölgede öne çıkan üç sektör yeşil hidrojen, lityum ve elektromobilitedir. Yeşil hidrojenin 2050 yılına kadar nihai enerji talebinin %18'ini karşılayacağı tahmin edilmektedir, bu da emisyonları yılda 6 gigaton karbondioksit eşdeğeri kadar azaltırken, dünya çapında 30 milyondan fazla yeşil iş sahası anlamına gelmektedir. 2022'de dünya çapında 17 ülke yeşil hidrojen stratejilerini duyururken veya başlatırken, 20 ülke de kendi stratejilerini formüle etmektedir.

36 <https://www.cepal.org/en/pressreleases/latin-america-and-caribbean-must-pick-pace-achieve-fulfillment-sustainable-development>.

37 https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/48824/S2300527_en.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretme potansiyeli, bölgeye yeşil hidrojen üretiminde karşılaştırmalı bir avantaj sağlamaktadır. Bölgede, 2020 yılında Ulusal Yeşil Hidrojen Stratejisini başlatan Şili, potansiyel olarak yılda 160 milyon tona ulaşan üretimle stratejik bir konuma ulaşabilir. Ağustos 2022 itibariyle, bölge ülkelerinde (Arjantin, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika ve Peru) faaliyette olan en az 12 yeşil hidrojen projesi bulunmaktadır. Öte yandan Latin Amerika ve Karayipler, dünyadaki lityum kaynaklarının %56'sına ev sahipliği yaparken, dünya lityum üretiminin de %31,4'üne katkıda bulunmaktadır. Bölgenin önümüzdeki 10 yılda üretim kapasitesini spekülasyon olarak sınıflandırılan projeler de dikkate alındığında 5 kat artırması beklenmektedir. Lityumun fizikokimyasal özellikleri, lityum-iyon pillerin temel bileşenlerinden biri olduğu için onu enerji geçişi ve elektromobilite için önemli bir kaynak haline getirmektedir.

Latin Amerika ve Karayipler'in dünyanın en şehirleşmiş bölgesi olduğu göz önüne alındığında, şehirlerin dekontaminasyonu ve bunun sağlık üzerindeki olumlu etkileri, elektromobilitenin ve yeşil hidrojenin belirleyici bir rol oynadığı yeni bir kentsel hareketliliği gerektirmektedir. Bu nedenle, enerji dönüşümü girişimlerine verilen desteğin, endüstriyel gelişme ve yenilikçilik üzerindeki etkilerine ek olarak, sürdürülebilir kentleşme ve sağlık üzerinde güçlü bir etkisi olacaktır.

2. Biyo-Ekonomi: Sürdürülebilir Tarım ve Biyo-Endüstriyelleşme: ECLAC, biyoekonomiyi potansiyel olarak sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümenin ana itici güçlerinden biri olarak görmektedir. Biyoekonomi, tüm ekonomik sektörlerde bilgi, ürün ve hizmet sağlamak için biyolojik kaynakların yanı sıra bilim, teknoloji ve yeniliğin kullanılmasını ifade etmektedir. Ayrıca hem genetik materyalin sürdürülebilir kullanımı hem de biyogübre kullanımı yoluyla sürdürülebilir tarımı des

telemektedir. Tarım, diğer olumlu etkilerinin yanı sıra, toprağın yenilenmesine, biyota ve organik içeriğin iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. İklim değişikliği bağlamında kuraklık ve toprak hastalıklarına karşı koruma potansiyeline sahiptir. Ayrıca, biyogübre pazarı önemli ölçüde genişlerken, Latin Amerika ve Karayipler'in bu durumdan faydalanabileceği söylenmektedir. 2018 yılında 1,8 milyar ABD doları olan küresel biyogübre pazarı, 2011 ile 2018 arasında ortalama %14,3 oranında büyümüştür. 2021 ile 2030 arasında bileşik ortalama yıllık %13 oranında büyüyerek 4,7 milyar ABD doları değerine ulaşabilir.

Biyoekonomiye dayalı üretimi geliştirme politikaları, üretim ve istihdam üzerinde bir etkiye sahiptir. Sebebi ise söz konusu süreçlerin çoğu kırsal alanlarda, özellikle çiftçilik ve tarımsal sanayi sektörlerinde üretimi çeşitlendirip değer katmak için alternatifler sunan, bölgeye özgü biyolojik kaynaklara bağlıdır.

3. Dijital Dönüşüm: Doğrudan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 9 ile ilgili olan dijital teknolojiler, tüm sektörlerde üretim ve tüketim modellerini dönüştürmekte, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 12'ye ulaşılmasıyla ilgili olan üretkenliği artırmak için büyük veri, bilgi kullanma potansiyelini

genişletmektedir. Bu durum diğer etmenlerin yanı sıra gelişmiş diğital teknoloji, beşinci nesil (5G) mobil ađ, bulut bilişimi, yapay zekâ, büyük veri analitiği ve robotların artan kullanımını içermektedir.

Dijitalleşen ekonomi, yalnızca üretim ve yönetim süreçlerini optimize ederek üretim sektörlerini dönüştürmez; aynı zamanda üretim zincirlerini yeniden yapılandıran, piyasaları ve geleneksel üretim sektörlerini değiştiren ürün ve hizmetlere dair yenilik için koşullar oluşturmaktadır. Yeni teknolojilerin benimsenme derecesi bir sektörden diğerine farklılık göstermektedir ve farklı aktörlerin bunları benimseme ve bunlardan yararlanma becerilerinde hala boşluklar vardır. Bölgede tarım ve otomotiv sektörleri, diğital teknolojileri üretim zincirlerine dahil etmek için en çok çaba harçayan, verimlilik ve sürdürülebilirlik açısından önemli sonuçlar elde eden ve yenilikçiliği artırarak üretken ekosistemleri daha iyi hale getiren sektörler arasında yer almaktadır.

Aynı zamanda, diğital dönüşüm sağlık, eğitim ve kamu sektörlerini de hızla etkileme konusunda büyük potansiyele sahiptir. Covid-19 salgınıyla birlikte tele tıp, evrimii tıbbi randevu planlaması, önleyici sağlık hizmetleri uygulamaları, uzaktan eğitim, evrimii mesleki eğitim ve devlet hizmetleri de dahil olmak üzere diğital olarak gerçekleştirilen idari formaliteler, yaşam, tüketim ve üretim tarzlarını etkileme becerisini gösteren bazı uygulamalardır.

Üretkenliği artırmaya ve sosyal ayrımları daraltmaya yönelik diğital dönüşüm için özellikle hanehalklarını, küçük firmaları ve uzak kırsal alanları etkilediğinden, bağlantı açığını kapatacak önlemlere acil ihtiyaç vardır. Nitekim, diğital refah olmadan sosyal refah olamaz.

4. İnternet Özelliğli Modern Hizmet İhracatının Teşvik Edilmesi: Modern hizmetler, özellikle 2008-2009 küresel mali krizinden bu yana, son yıllarda dünya ticaretinin en dinamik kategorisi olmuştur. Bu hizmetler, ihracatın ağırlıklı olarak internet ve ticari, profesyonel, finans, mühendislik, tasarımlar, eğitim ve tıbbi hizmetler gibi diğer diğital araçlar aracılığıyla gerçekleştirildiği faaliyetlerdir. Latin Amerika ve Karayipler’de modern hizmetler, bu yüzyıla kadar ticaretin en dinamik bileşeni olmuştur. En büyük genişleme 2005’ten 2014’e kadar olan dönemde gerçekleşmiştir. Bu hizmetlerin sevkıyatı, 2015 ile 2020 arasında duraksamış, ancak 2021 yılında yeniden artmıştır. Bölge, dünya hizmet ihracatında hala marjinal kalmakta ve toplamın %2’sini oluşturmaktadır. Karşılaştırma yapmak gerekirse Belçika, İrlanda, Lüksemburg ve Hollanda gibi Avrupa’daki birkaç küçük ülkenin her biri dünya hizmet ihracatının %2’sinden fazla bir paya sahiptir.

Modern hizmetlerin ihracatı, birkaç nedenden dolayı aynı anda birkaç Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinde ilerleme sağlamak için büyük bir potansiyele sahiptir. İlk olarak, bu tür ticari ekonomiler arasındaki bilgi akışını teşvik eder ve firmaların yerel bilgi dışsallıklarından faydalanmasını sağlar; bu da büyümeyi ve üretkenliği artırır. İkinci olarak, modern hizmetler orta ve yüksek vasıflı

işçiler için önemli bir istihdam kaynağıdır ve dolayısıyla kaliteli işlerin oluşturulmasına katkıda bulunur (Hedef 8). Üçüncüsü, bu hizmetlerin eğitim (Hedef 4) ve sağlık (Hedef 3) hizmetlerinin kalitesini etkileme potansiyeli yüksektir. Dördüncüsü, fiziksel engeller (örneğin coğrafi mesafe) bu hizmetlerde ticareti mallar kadar sınırlamadığından, modern hizmet ticareti bölgesel bütünleşmenin yeni itici gücü olabilir. Ayrıca bölge ülkeleri, bölge içi hizmet talebini destekleyen kültür, dil ve hukuk sistemleri açısından güçlü benzerliklere sahiptir. Modern hizmetlere daha fazla entegrasyon, aynı zamanda bu hizmetler tarım ve imalat için kilit girdiler olduğundan, bölgenin ihracat rekabet edebilirliğinin artmasını da kolaylaştıracaktır. Beşincisi, modern hizmetlerde uluslararası ticaret yapmak, cinsiyetler arası eşitsizliği azaltma potansiyeline sahiptir (Hedef 5). Bu sektör, kadınların önderliğindeki işletmelerin, uzak veya kırsal alanlarda bile işletmenin büyüklüğünden bağımsız olarak internet aracılığıyla uluslararasılaşmasını sağlar. Sektörde cinsiyetler arası eşitsizlikler hala mevcut olsa da bazı ampirik bilgiler, örneğin Kosta Rika'da, bunların zaman içinde azaldığına işaret etmektedir. Altıncı olarak, modern hizmetlerde uluslararası ticaret, somut olmayan yapıları ve en iyi çevresel çözümlerin yaygınlaştırılmasına ve uygulanmasına katkılarından dolayı iklimle ilgili hedeflerin (Hedef: 6, 7 ve 11 ve 15) gerçekleştirilmesine katkıda bulunur.

5.Bakım Toplum ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Bölgeyi etkileyen krizlerle daha da kötüleşen cinsiyetler arası uçurumun artmasından kaçınmak ve gerçek anlamda eşitliğe doğru ilerlemek için, insanlara ve gezegene gösterilen özenin tanınması esastır. Bölgedeki demografik ve epidemiyolojik geçiş bağlamında, bakım talebinde büyük bir artış beklenmektedir. Buna bağlı olarak bakım sektörleri ekonomileri canlandırmak ve istihdam artırmak için büyük bir potansiyele sahiptir.

Bakım hakkı, uluslararası sözleşmelerde ve anlaşmalarda tanınan bir insan hakkıdır ve bunun yerine getirilmesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin uygulanmasıyla ilişkilidir. Latin Amerika ve Karayipler’de, özellikle bakım talebinde beklenen önemli artış ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yatırım yapma ihtiyacı göz önüne alındığında mevcut kaynaklar yetersizdir. Bu sorunun üstesinden gelmek için, kademeli gelir artışları, daha düşük vergi seviyeleri ve cinsiyet eşitliği politikaları, evrensel sosyal koruma sistemleri, bakım sistemleri ve politikalarına yatırımlar için ek kaynaklar ile cinsiyet eşitliği için bir mali sözleşme arayışında temel değişiklikler gereklidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği toplumu dönüştürür ve 2030 Gündemini gerçekleştirmeye bir adım daha yaklaşır.

6. Sürdürülebilir Turizm: Covid-19 pandemisinden çıkarılan dersler, sağlam ve sürdürülebilir temeller üzerine inşa edilmiş yeni bir yaklaşım ve strateji vizyonu ile Latin Amerika ve Karayipler’de turizmin gelişimini yansıtmak için bir çerçeve sunmaktadır. Turizm, dünyanın önde gelen döviz getiren sektörlerinden biridir; dünya çapında her 10 işten birini oluştururken, küresel gayri safi yurt içi hasılanın %10’unu ve hizmet ihracatının %30’unu oluşturmaktadır. Ekonomiler için önemi göz önüne alındığında sürdürülebilir turizm, tüm Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesine doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Ayrıca 2030 Gündemi, istihdam oluşturan ve yerel kültür ve ürünleri teşvik eden sürdürülebilir turizmi ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını destekleyen politikaların oluşturulması ve izlenmesi için özel hedefler içermektedir (Hedef 8: İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme, Hedef 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim, Hedef 14: Sudaki yaşam).

Sürdürülebilir turizmi benimseme ve gelecekteki krizlere dirençli tepkiler sağlamak hem ulusal çabaları hem de ülkeler arasında iş birliğini gerektirmektedir. Karayipler gibi ekonomilerde öğrenilen deneyimler ve dersler, bölgedeki diğer ülkeler için de faydalı olabilir:

- **Kriz Yönetimi:** Turizm sektörünün gelecekteki şoklara daha iyi yanıt verebilmesi için kriz yönetim stratejisi geliştirmelidir. Risk temelli bir yaklaşım, pandemiler gibi öngörülemeyen olaylarla başa çıkmak için en iyi stratejidir.
- **Gelecek için Eğitim:** Ülkeler, sektördeki işçiler için düzenli beceri değerlendirmesi sağlamalıdır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerdeki hem işçiler hem de yöneticiler, gelecekteki salgın hastalık veya kriz durumunda işgücü esnekliğini artırmak için düzenli eğitim fırsatlarına sahip olmalıdır. Bir sektör ne kadar esnek olursa, krizlere uyum sağlama kapasitesi de o kadar artar.
- **Sağlık ve Güvenlik Önlemleri:** Kısıtlamaların çoğu kaldırılmış olsa bile, ziyaretçiler özgürlüklerini kısıtlamadan güvenliğini ve güvenini artırmak için sağlık ve hijyenik önlemleri sürdürülmelidir

• **Dijital Teknolojilerin Kullanımının Geliştirilmesi:** Covid-19 pandemisi, dijital teknolojilere ve çevrimiçi çalışmaya geçişi hızlandırmıştır. Turizm hizmeti sağlayıcıları, ürünlerini geliştirmek için bu eğilimlerden yararlanmalıdır.

• **Niş Pazarların Geliştirilmesi:** Karayipler, turizm sektörü içinde ve dışında çeşitlendirme girişimlerine yatırım yapmalıdır. Turizm hizmeti sağlayıcıları, seyahat kalıpları değişikçe hizmet yelpazelerini uyarlamaları gerekecektir. Macera, sağlık ve eğitim turizmi gibi yeni niş pazarlar keşfedilmelidir.

• **Sürdürülebilirlik:** Turizm sektörünü yeniden inşa etmeye ve geliştirmeye yönelik herhangi bir girişimin merkezinde sürdürülebilirlik olmalıdır.

7. Bölgesel Entegrasyon: Ekonomik entegrasyon anlaşmaları oluşturmak için 60 yılı aşkın bir süredir gösterilen çabalara rağmen, birkaç istisna dışında Latin Amerika ve Karayip ülkeleri kendi aralarında yalnızca sınırlı üretim ve ticaret entegrasyonu sergilemektedir. Durum, 2010 yılından bu yana daha da kötüleşmiştir: 2008 yılında toplam mal ihracatının %22'sine ulaşarak zirve yapan bölge içi ticaret, 2021'de toplam sevkiyatın yalnızca %15'ini oluşturmuştur. Bu, dünyadaki en düşük oranlardan biridir. Ayrıca, 2017 yılında bölge içi ithal edilen içeriğin bölge toplam ihracat içindeki payı, bölgedeki 11 ülkede ortalama sadece %3 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Büyük ve istikrarlı bir piyasaya doğru ilerlemek, yalnızca bölge içi ticareti yeniden canlandırmak için değil aynı zamanda bölgedeki üretim kapasitelerini korumak ve stratejik sektörlerde yeni yatırımları uygulanabilir kılan verimli üretim ölçeklerini sağlamak için de esastır. Bölge ülkeleri arasın

da ticaret ve yatırım engellerinin koordineli bir şekilde azaltılması, elektromobilité, konvansiyonel olmayan yenilenebilir enerjiler ve ilaç endüstrisi gibi alanlarda yeni üretim zincirlerinin geliştirilmesi için güçlü bir katalizör olabilir. Aynı zamanda bölgenin dış arz şoklarına karşı savunmasızlığının azaltılmasına da yardımcı olabilir. Dolayısıyla dünya ticaretindeki dönüşümler, Latin Amerika ve Karayipler'deki ekonomik bütünleşmeyi canlandırmak için bir fırsattır.

5. SONUÇ

İklim değişikliği, doğal kaynakların tükenme tehlikesi, kirlilik, biyo- çeşitliliğin azalması gibi çevresel endişeler nedeniyle ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı, ilerleyen süreçte hem kalıcı ekonomik büyümenin sağlanması hem de toplumsal eşitsizliklerin önüne geçilmesi doğrultusunda daha kapsayıcı bir tanıma ulaşarak ulusal ve uluslararası politikalarda belirleyici bir rol oynamıştır. İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanması, doğal kaynakların verimli kullanımı, uzun vadeli ekonomik büyüme ve gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakmak için sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma en kritik meselelerden biridir.

Yaklaşık 36 yıl önce Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun raporunu sunan Başkan Gro Harlem Brundtland, eşgüdümlü siyasi eylem ve sorumluluğa her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulduğu bir çağda yaşadığımızı ifade etmiştir. O zamandan günümüze kadarki süreçte çeşitli ulusal ve uluslararası aktörlerle sürdürülebilirliğe dair iş birliği ve ortaklıkların ne kadar önemli olduğu gözler önüne serilmiştir. Nitekim, sürdürülebilir kalkınmaya dair eylemler için belirli bir şablon mevcut değildir. Gelecek nesillerin olası ihtiyaçlarının neler olacağını, yapılacak teknolojik ilerlemenin doğasını veya küresel ısınmanın kesin sonuçlarını tahmin etmek mümkün değildir. Sorunun doğası değiştikçe ve politikalar, programlar ve projeler ilerledikçe esnek ve yenilikçi çözümlerin yanı sıra daha fazla iş birliği gerekecektir. Bu noktada düşünce kuruluşları, dünyanın karşı karşıya olduğu ekonomik, çevresel ve sosyal zorluklara dair çözüm önerileri sunmanın yanı sıra araştırmacılar ile karar vericiler arasında arabuluculuk yapmaları nedeniyle, sürdürülebilirliğin uygulanması açısından önemli bir paydaştır. Mevcut ve potansiyel küresel zorluklara karşı politika önerileri geliştiren düşünce kuruluşları, sürdürülebilir bir gelecek için sorumluluk almaktadır.

Öte yandan mevcut neslin yükümlülüğü, dünyanın kaynaklarını bugün insani gelişme fırsatlarını daha adil bir şekilde karşılayan, ancak yarın bu tür eylemler için seçenekleri engellemeyen şekillerde kullanmak ve korumaktır. Başarılı sürdürülebilir kalkınma projelerinin özelliklerini anlamak, mevcut ihtiyaçlarla geleceğin ihtiyaçlarını dengelemenin dünya çapında devam eden ve gelişen zorluklarını karşılamak için temel olacaktır. Nitekim **içinde yaşadığımız gezegenin, bize geçmişin mirası değil geleceğin emaneti olduğunu unutmamak gerekir.** Onu koruma ve gelecek nesillere daha iyi bir şekilde teslim etme sorumluluğunu yerine getirmek, ancak sürdürülebilirliğin ve sürdürülebilir kalkınmanın önemini anlamakla mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ahi, P. ve Searcy, C. (2013) "A Comparative Literature Analysis Of Definitions For Green And Sustainable Supply Chain Management", Journal of Cleaner Production, 52.
- Ayres, R. U., Van Den Bergh, J., & Gowdy, J. M. (1998) "Viewpoint: Weak versus Strong Sustainability", Tinbergen Institute Discussion Papers No. 98-103/3.
- Bhanot, N., Rao, P. ve Deshmukh, S. (2019) "Sustainable Scenario: A Systematic Review of Definitions of Sustainability and Agenda for Future Research", South Asian Journal of Management, Vol: 11(1).
- Brenton, T. (1994) The Greening of Machiavelli: The Evolution of International Environmental, Washington: Brookings Institution.
- Cabeza Gutes, M. (1996) "The concept of weak sustainability", Ecological Economics, 17(3).
- Daly, H. E. (1991) "Elements of environmental macroeconomics", (Ed.) R. Costanza, Ecological Economics: The Science and Management of Sustainability, Columbia University Press, New York.
- Goodland, R. (1995) "The Concept of Environmental Sustainability. Annual Review of Ecology and Systematics", Vol: 26.
- Gowdy, J. M., & McDaniel, C. N. (1999) "The Physical Destruction of Nauru: An Example of Weak Sustainability", Land Economics, 75(2).
- Malthus, T. R. (1798/1986) An Essay on the Principle of Population: The Works of Thomas Robert Malthus, London: Pickering & Chatto Publishers.
- Martinez-Alier, J. (1995) "The environment as a luxury good or 'too poor to be green'?", Ecological Economics, 13(1).
- Moldan, B. (2009) Podmanená ~ Planeta. Karolinum, Praha (The conquered planet, in Czech).
- Salas-Zapata, W., Rios-Osorio, L. ve Cardona-Arias, J. (2017) "Methodological Characteristics Of Sustainability Science: A Systematic Review, Environment, Development and Sustainability", 19(4).

Wiese, A., Kellner, J., Lietke, B., Toporowski, W. ve Zielke, S. (2012) "Sustainability In Retailing: A Summative Content Analysis", International Journal of Retail & Distribution Management, Vol: 40 (4).

http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/UNDP-TR-TR-2010-M-DG-Report_TR.pdf.

<https://futures.issafrica.org/thematic/01-africas-current-path/>.

<https://indepthnews.net/un-focuses-on-global-sustainable-development-in-2023/>.

<https://indepthnews.net/un-pleads-for-bringing-industry-and-sustainability-together/>.

<https://ips-dc.org/can-the-world-save-the-world/>.

<https://odi.org/en/insights/three-tips-for-policy-makers-on-implementing-the-sdgs/>.

https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/48824/S2300527_en.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

<https://wsds.teriin.org/2023/act4earth-manifesto.php>.

<https://www.brookings.edu/articles/the-trillion-dollar-bank-making-ibrd-fit-for-purpose-in-the-21st-century/>.

<https://www.cepal.org/en/pressreleases/latin-america-and-caribbean-must-pick-pace-achieve-fulfillment-sustainable-development>.

<https://www.csis.org/analysis/us-treasury-secretary-janet-l-yellen-addresses-evolution-development-finance-csis>.

<https://www.diplomacy.edu/blog/digital-technology-sdgs/>.

• • • • • • • •
• • • • • • • •
• • • • • • • •
• • • • • • • •

<https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2023/02/Policy-paper-125-Fadi-Comair-Hydrodiplomacy.pdf>

<https://www.iisd.org/articles/insight/international-court-justice-vanuatu>.

<https://www.iisd.org/articles/insight/three-ways-standards-deliver-sustainable-development-goals>.

<https://www.ilri.org/news/science-and-advocacy-finding-right-balance>.

<https://www.oecd.org/dac/2023-private-finance-odfi.pdf>.

<https://www.orfonline.org/research/beyond-gdp-measuring-the-value-of-wellbeing/>.

<https://www.orfonline.org/research/leveraging-south-south-cooperation-to-finance-the-sdgs/>.

<https://www.orfonline.org/research/private-sector-participation-and-commitment-to-sdgs/>.

<https://www.orfonline.org/research/towards-a-multilateral-framework-for-digital-public-infrastructure/>.

Bu rapor KOSAM tarafından
özel olarak hazırlanmıştır.
www.kosam.org

<https://www.orfonline.org/research/using-data-to-advance-the-2030-agenda/>.

<https://www.sitra.fi/en/blogs/smart-data-use-is-a-condition-for-sustainable-industrial-production/>.

<https://www.teriin.org/press-release/crises-food-fertilizer-and-fuel-are-key-challenges-india-s-g20-presidency-mr-hardeep-s>.

<https://www.teriin.org/press-release/way-forward-through-collectiveness-rather-selectiveness-notes-pm-modi-his-message>.

<https://www.un.org/esa/ffd/publications/aaaa-outcome.html>.

<https://www.uneca.org/eca-events/stories/niamey-declaration-leaders-emphasize-importance-partnerships-transformative-change-sdg>.

<https://www.uneca.org/gender-equality-and-empowerment-women>.

<https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/04/12/fiscal-policy-can-promote-economic-stability-and-address-risks-to-public-finances>.

h

<http://www.enel.com/company/stories/articles/2023/06/three-pillars-sustainability>

Bu rapor KOSAM tarafından
özel olarak hazırlanmıştır.
www.kosam.org

Bu rapor KOSAM tarafından
özel olarak hazırlanmıştır.
www.kosam.org

Sosyal
İnovasyon
Ajansı

